

IJOTEM

Cilt/Volume 5

Sayı/Number 1

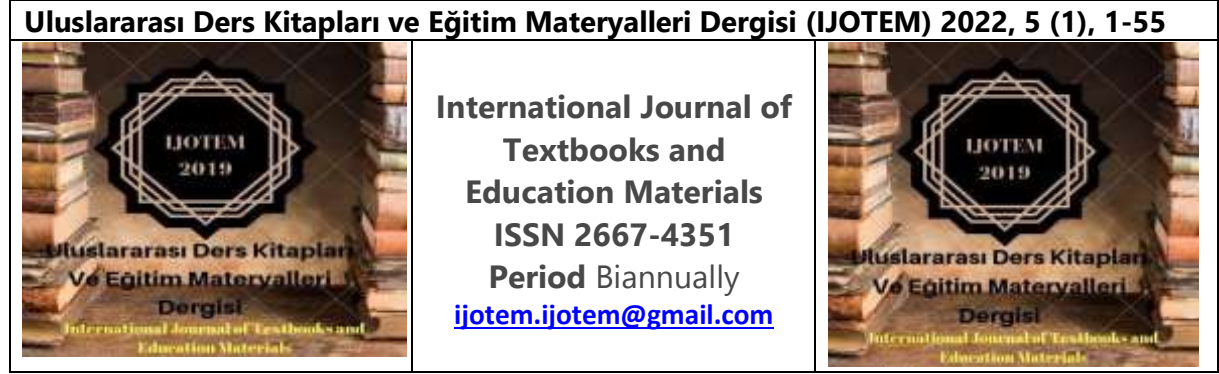
eISSN 2667-4351

ULUSLARARASI DERS KİTAPLARI ve EĞİTİM MATERYALLERİ DERGİSİ

International Journal of Textbooks and Educational Materials

Mayıs/May - 2022

Uluslararası Ders Kitapları ve Eğitim Materyalleri Dergisi
International Journal of Textbooks and Education Materials
(IJOTEM)

Publishing Date: May 2022
2022, Volume 5, Issue 1

IJOTEM is published biannually (May- October)
<https://dergipark.org.tr/en/pub/ijotem>

Owner/ Editör

Dr. Mustafa İÇEN
Yildiz Technical University, TURKEY
Orcid: 0000-0002-3289-6097

Dergi Yöneticisi/Teknik Editör

Sibel ÇAĞIR
Orcid: 0000-0002-8312-1152

Yayıncı

Bilgiçağı Eğitim Danışmanlık ve Yayıncılık Sanayi Ticaret Limited Şirketi

Language

Turkish-English

Yayın Kurulu

Assoc. Prof.	Banu YÜCEL TOY	Yildiz Technical University, TURKEY
Assoc. Prof.	Hasan ÜNAL	Yildiz Technical University, TURKEY
Assist. Prof.	Muhammad KRISTIAWAN	University of Bengkulu, INDONESIA
Dr.	Mustafa İÇEN	Yildiz Technical University, TURKEY
Prof.	Mustafa TALAS	Niğde Ömer Halisdemir University, TURKEY
Assoc. Prof.	Mustafa ŞEKER	Yildiz Technical University, TURKEY
Assoc. Prof.	Remziye CEYLAN	Yildiz Technical University, TURKEY

Yazım ve Dil Editörleri (YDE)

İngilizce YDE	Dr. Öğr. Üyesi	Bünyamin BAVLI	Yildiz Technical University	bunyaminbavli@gmail.com
Türkçe YDE	Assoc. Prof. Dr	Talat AYTAN	Yıldız Technical University	talataytan@gmail.com

Alan Editörleri

Dr. Öğr. Üyesi	Abdullah KARATAŞ	Niğde Ömer Halisdemir University	akaratas@ohu.edu.tr
Prof. Dr.	Ali Fuat ARICI	Yıldız Technical University	afaturkey2@hotmail.com
Prof. Dr.	Erdoğan TEZCİ	Balıkesir University	erdogan.tezci@hotmail.com
Doç. Dr.	Faiq ELEKBERLİ	Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Fəlsəfə İnstitutu	faikalekperov@mail.ru
Prof. Dr.	Hilmi DEMİRKAYA	Akdeniz Üniversitesi	hilmi.demirkaya@gmail.com
Prof. Dr.	Mustafa TALAS	Niğde Ömer Halisdemir University	mtalas44@gmail.com
Prof. Dr.	Selahattin KAYMAKCI	Kastamonu Üniversitesi	selahattinkaymakci@gmail.com

Bilim Kurulu

Dr. Abitter ÖZULUCAN	Niğde Ömer Halisdemir University, TURKEY
Dr. Bahri ATA	Gazi University, TURKEY
Dr. Bayram POLAT	Niğde Ömer Halisdemir University, TURKEY
Dr. Cengiz DÖNMEZ	Gazi University, TURKEY
Dr. Dianne LANKFORD	University of Missouri, USA
Dr. Efkan UZUN	Niğde Ömer Halisdemir University, TURKEY
Dr. Ercan POLAT	Niğde Ömer Halisdemir University, TURKEY
Dr. Hamit PEHLİVANLI	Kırıkkale University, TURKEY
Dr. Hansel BURLEY	Texas Tech University, USA
Dr. Hilmi ÜNSAL	Gazi University, TURKEY
Dr. Hüseyin KÖKSAL	Gazi University, TURKEY
Dr. Jeronimo Garcia FERNANDEZ	Universidad D Sevilla, SPAIN
Dr. Malgorzata TOMECKA	Private Academy of Sport Education in Warsaw, POLAND
Dr. Margret A. Peggie PRICE	Texas Tech University, USA
Dr. Mehmet MELEMEN	Marmara University, TURKEY
Dr. Meryem HAYIR KANAT	Yıldız Technical University, TURKEY
Dr. Metin AKTAŞ	Niğde Ömer Halisdemir University, TURKEY
Dr. Muammer DEMİREL	Uludağ University, TURKEY
Dr. Mustafa SAFRAN	Gazi University, TURKEY
Dr. Mustafa TALAS	Niğde Ömer Halisdemir University, TURKEY
Dr. Oktay AKBAŞ	Kırıkkale University, TURKEY
Dr. Petronel C. MOISESCU	Universitatea Dunarea de Jos Galati, ROMANIA
Dr. Remzi KILIÇ	Erciyes University, TURKEY
Dr. Soner Mehmet ÖZDEMİR	Mersin University, TURKEY
Dr. Tatiana DOBRESU	“Vasile Alecsandri” University of Bacău, ROMANIA
Dr. Wounyoung KIM	Wichita University, USA
Dr. Yüksel DEMİRKAYA	Marmara University, TURKEY

Sayının Hakemleri / Reviewers for 2022, 5(1), 1-55			
Unvan	Ad Soyad	Kurum	İletişim
Doç. Dr.	Ali Ekber GÜLERSOY	Dokuz Eylül Üniversitesi	gulersoy74@gmail.com
Prof. Dr.	Cemal GÜVEN	Necmettin Erbakan Üniversitesi	cemalguven@gmail.com
Dr. Öğr. Üyesi	Fatih ÖZTÜRK	Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi	fatih.ozturk@erdogan.edu.tr
Dr. Öğr. Üyesi	Fatma GÜLTEKİN	Aksaray Üniversitesi	fatmagultekintarih@gmail.com
Doç. Dr.	Hatice Sezgi SARAÇ DURGUN	Akdeniz Üniversitesi	sezgisarac@akdeniz.edu.tr
Prof. Dr.	İlknur İSTİFÇİ	Anadolu Üniversitesi	iistifci@anadolu.edu.tr
Doç. Dr.	Serdar ÇİFTÇİ	Aydın Adnan Menderes Üniversitesi	sciftci@gmail.com
Doç. Dr.	Sibel OĞUZ HAÇAT	Kastamonu Üniversitesi	soguz@kastamonu.edu.tr
Dr. Öğr. Üyesi	Tevfik PALAZ	Gazi Üniversitesi	tevfikpalaz@gmail.com

Contents Volume 5, Issue 1, May 2022	İçindekiler Cilt 5, Sayı 1, Mayıs 2022
---	---

Makaleler /Articles

Cover-Contents / Kapak- İçindekiler.....1-55

Araştırma Makalesi / Research Article: 3

Fransa Ortaokullarında Sosyal Bilgiler Dersi Kapsamında Okutulan Ders Kitaplarındaki Görsellerin Çokkültürlülük Bağlamında İncelenmesi <i>Study of Visuals in Textbooks as part of Social Studies Course in France Secondary Schools in the Context of Multiculturalism</i>	Araştırma Makalesi <i>Research Article</i>
Veysi AKTAŞ & Tuğba YAMAN & İlyas KARA1-21	
Sosyal Bilgiler Derslerinde Oyunlaştırma <i>Gamification in Social Studies Courses</i>	Araştırma Makalesi <i>Research Article</i>
Mert Mustafa AK & Şahin ORUÇ.....22-37	
Sosyal Bilgiler Dersi için Bir Kaynak: Güvenilir Çocuk Dergisi <i>A Resource for the Social Studies Course: Güvenilir Çocuk Dergisi</i>	Araştırma Makalesi <i>Research Article</i>
Deniz TONGA38-55	

İletişim / Contact

Yildiz Technical University, Department of Social Education Davutpaşa Campus

34220 Esenler / Istanbul, TURKEY

Yıldız Teknik Üniversitesi Davutpaşa Kampüsü Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler

Eğitimi Bölümü, B-215, Esenler/İstanbul, TÜRKİYE

Yayıncı: *Bilgiçığı Eğitim Danışmanlık ve Yayıncılık Sanayi Ticaret Limited Şirketi*

Dergi Yöneticisi: *SİBEL ÇAĞIR*

Phone: *0531 404 17 57*

e-mail: ijotem.ijotem@gmail.com

cagirsibel@gmail.com

web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijotem>

Uluslararası Ders Kitapları ve Eğitim Materyalleri Dergisi

Examining the Visuals in the Textbooks Used within the Scope of Social Studies Course in French Secondary Schools in the Context of Multiculturalism ¹

Veysi AKTAŞ²

Ministry of Education, Social Studies Teacher

Tuğba YAMAN³

Marmara Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Department of Social Studies

İlyas KARA⁴

Ministry of Education, Social Studies Teacher

ABSTRACT

Research Article

The aim of this study is to examine the visuals in the textbooks in the context of multiculturalism, which are studied within the scope of the social studies course in France's secondary schools. In France, which has a cosmopolitan social structure, textbooks have started to study it because of the curiosity of multiculturalism. The study was conducted by document review and the textbooks that are being studied within the scope of the social studies course in secondary school during the 2020-2021 education period constitute a sample of this study. Textbooks are called "History and Geography" but these books contain subjects that fall within the social studies course. Visuals in textbooks have been the sampling of research for study in the context of "multiculturalism". The visuals are resolved by the technique of content analysis. Looking at the findings from the analyses, here are six interlinked categories of the concept of multiculturalism: 1. Flag and Multilingualism, 2. Economic Living Terms and Activities, 3. Faith and Values, 4. Man and Environment, 5. History and Social Relations and 6. Management and Politics. These categories include flags and languages belonging to different nations that evoke the concept of multiculturalism, the depiction of beliefs and values of various societies, the living conditions and economic activities of people living in different geographies, the depiction of historical and social relations from the past to the present, the visuals reflecting the governance and policy understanding of many countries around the world. In this regard, the history and geography textbooks that are being studied within the scope of the social studies course in France's secondary schools can be said to have a content rich in multiculturalism.

Received: 26.11.2021

Revision received:

17.02.2022

Accepted: 29.05.2022

Published online:

29.05.2022

Key Words: France, social studies, textbooks, visuals, multiculturalism

¹ This study was presented as an oral presentation at the 7th International Social Sciences Congress of the Mediterranean Summit held on 12-13 March 2022

¹ Corresponding author:

Teacher

veysiaktas7@gmail.com

Orcid: 0000-0002-5174-7505

² *tugbayaman60@gmail.com*

Orcid: 0000-0002-3283-8989

³ *Teacher*

erbaali_ilyas@hotmail.com

Orcid: 0000-0003-4755-0037

Fransa Ortaokullarında Sosyal Bilgiler Dersi Kapsamında Okutulan Ders Kitaplarındaki Görsellerin Çokkültürlülük Bağlamında İncelenmesi*

Veysi AKTAŞ¹

Milli Eğitim Bakanlığı, Sosyal Bilgiler Öğretmeni

Tuğba YAMAN²

Marmara Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bölümü

İlyas KARA³

Milli Eğitim Bakanlığı, Sosyal Bilgiler Öğretmeni

ÖZ

Araştırma Makalesi

Bu çalışmanın amacı, Fransa ortaokullarında sosyal bilgiler dersi kapsamında okutulan ders kitaplarında yer alan görsellerin çokkültürlülük bağlamında incelemektir. Kozmopolit bir toplumsal yapıya sahip olan Fransa’da okutulan ders kitaplarında çokkültürlülük durumunun merak uyandırıcı olmasından ötürü bu çalışmanın yapılmasına karar verilmiştir. Çalışma doküman incelemesi ile yürütülmüş olup, çalışmanın örneklemini 2020-2021 eğitim-öğretim döneminde ortaokulda sosyal bilgiler dersi kapsamında okutulan ders kitapları oluşturmaktadır. Ders kitapları “Tarih ve Coğrafya” olarak adlandırılmakla birlikte bu kitaplar sosyal bilgiler dersi kapsamına giren konuları içermektedir. Ders kitaplarındaki görseller “çokkültürlülük” bağlamında incelenmek üzere araştırmanın örneklemini olmuştur. Görseller içerik analizi tekniği ile çözümlenmiştir. Analizler sonucunda elde edilen bulgulara bakıldığında, çokkültürlülük kavramına ilişkin birbiri ile bağlantılı altı kategori şöyledir: 1. Bayrak ve Çok Dillilik, 2. Ekonomik Yaşam Şartları ve Faaliyetler, 3. İnanç ve Değerler, 4. İnsan ve Çevre, 5. Tarih ve Toplumsal İlişkiler ve 6. Yönetim ve Politika. Bu kategoriler içerisinde çokkültürlülük kavramını çağrıştıran farklı uluslara ait bayrak ve diller, çeşitli toplumların inanç ve değerlerinin tasviri, farklı coğrafyalarda yaşayan insanların yaşam şartları ve ekonomik faaliyetleri, geçmişten günümüze tarihi ve toplumsal ilişkilerin tasviri, dünya üzerindeki birçok ülkenin yönetim ve politika anlayışının yansıtıldığı görsellerin yer almaktadır. Bu bağlamda Fransa ortaokullarında sosyal bilgiler dersi kapsamında okutulmakta olan tarih ve coğrafya ders kitaplarının çokkültürlülük bakımından zengin bir içeriğe sahip olduğu söylenebilir.

Alınma Tarihi:
26.11.2021
Düzeltilmiş hali alınma tarihi: 17.02.2022
Kabul Edilme Tarihi: 29.05.2022
Çevrimiçi yayınlanma tarihi: 29.05.2022

Anahtar Kelimeler: Fransa, sosyal bilgiler, ders kitapları, görseller, çokkültürlülük.

* Bu çalışma, 12-13 Mart 2022 tarihlerinde düzenlenen Akdeniz Zirvesi 7. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi’nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

¹ Sorumlu Yazar İletişim Bilgileri:

Öğretmen

veysiaktas7@gmail.com

Orcid: 0000-0002-5174-7505

² *tugbayaman60@gmail.com*

Orcid: 0000-0002-3283-8989

³ Öğretmen

erbaali_ilyas@hotmail.com

Orcid: 0000-0003-4755-0037

Giriş

İnsan, sosyal bir varlıktır ve belirli bir toplumsal yapı içerisinde yaşayarak söz konusu toplumun kültürel bir parçası olur. İnsanı diğer canlılardan ayıran özelliklerden birisi de onun kültürle ilişkili olan bu niteliğidir. Ulusal düzeyde düşünüldüğünde kültür; tarihsel bir özellik taşıyan, nesilden nesile aktarılan, insanlar arası iletişimin ve toplumun bir ürünü olan ortak bir varlıktır (Çelik, 2008, s. 7). Öte yandan kültür gibi ortak geçmiş ile ilgili ve hatırlamaya yönelik uygulamalar, her toplumun devamlılığını sağlayabilmesi açısından önemlidir. Dolayısı ile her toplumun geçmişten bugüne birikim ile oluşturduğu kültürü koruması toplumların geleceği açısından gereklidir. Ortak geçmişe yönelik hatırlatmalar sağlayan uygulamalar ritüeller ile görünür kılınmaktadır. Bu ritüeller dini törenler, şenlikler, kutlama ve anma törenleri, cenazeler biçiminde olabilmektedir. Ritüel kavramı daha çok dini olarak öne çıksa da gündelik yaşamla ilgili pek çok uygulamayı da içermektedir (İçen ve Tuncel, 2019, s. 67). Ortak geçmiş, kültür ve ritüel gibi kavramlar ayrıca ortak bir toplumsal kimliğin oluşumuna ve bunun devamlılığına katkı sağlamaktadır.

Toplumsal kimlik; belirli bir tarihi geçmişin, sembollerin, sanatsal ürünlerin, gelenek ve göreneklerin, inançların ve değerlerin sonucu olarak ortaya çıkar ve toplumun ortak hafızasından oluşur (Bilgin, 1994, s. 14). Daha sonra kültür, onu var eden bu unsurları koruma ve geliştirme misyonunu edinir. Kültür, belirli bir toplumda yaşayan insanlar için birleştirici ve bütünlendirici bir özelliğe sahiptir. Ancak toplum içerisinde yaşayan insanlara ve genel olarak topluma tekbiçimlilik dayatmaz (Cohen, 1999, s. 8). Bir toplumda olan genellik, manaları toplumun üyelerine göre değişebilen davranış biçimlerinin bir genelliğidir (Çelik, 2008, s. 32). Kültür, homojen ve değişmez bir yapıya sahip değildir. Belirli bir toplum içerisinde yaşayan bireyler ortak değerlere sahip olsa ve ortak sembollerini kullansa da her birey ve her grup bunları farklı farklı anlamlandırabilmektedir (Cohen, 1999, s. 9). Bu bağlamda aynı toplum yapısında birden çok kültür yer alabilmektedir.

Çokkültürlülük, kavram olarak yeni olsa da durum olarak yeni değildir. Öyle ki çokkültürlülük, çeşitli kültürlerin aynı zaman diliminde aynı coğrafyada var olduklarını ifade etmektedir. Bu doğrultuda geçmişten bugüne hiçbir toplum diğer toplumlardan tamamen bağımsız olmamıştır. Tarihi süreçte toplumlar, birbirleriyle iletişim içerisinde olmuşlar ve bu iletişimin bir sonucu olarak da etkileşim yaşamışlardır. Birbirlerine düşman ve sürekli mücadele içerisinde olan toplumlar dahi olumsuz anlamda da olsa iletişim içerisine girerler ve birbirlerinden etkilenirler. Bu noktada, tarihte toplumlar arasındaki pek çok etkileşimin savaşlar sırasında yaşandığı bilinmektedir (Fay, 2001, s. 12). Bu bilgilerden yola çıkarak toplumlar arasındaki etkileşimin ve çokkültürlülüğün, toplumların bir yaşayış biçimi olduğu söylenebilir. Çokkültürlülük kavramı günümüzde ise daha dar bir çerçevede kullanılmaktadır. Genel olarak ulus-devletler içerisinde farklı kültürel özelliklere sahip olan grupların birlikte yaşamalarının siyasal imkanları ve sonuçları ile gündeme gelmektedir (Touraine, 2000, s. 44). Siyasi toplum, birden fazla gruptan oluşabilir ve bu gruplar farklı dillere, kültürlere ve geleneklere sahip olabilir. Çok uluslu veya çokkültürlü toplumlarda bu durum sıklıkla görülmektedir.

Çokkültürlülük kavramı, günümüz siyasal gündem konuları olan küreselleşme, demokrasi, insan hakları, çoğulculuk ve modernleşme gibi kavramlarla da ilişkilidir. Bu nedenle günümüz politikalarının merkezinde bulunur. Çünkü insanlar karşılıklı olarak birbirlerini hak ve sorumlulukları olan bireyler olarak kabul edebilir ve birlikte yaşayabilirler. Bu bağlamda çokkültürlülük kavramı modern demokrasiyi oluşturan temel faktör olarak değerlendirilmektedir. Çokkültürlü toplumlarda talepler çatışabilir ve bu çatışmalar demokrasinin sunduğu formüller ile çözülerek toplumsal uzlaşma sağlanabilir. Öyle ki bir ülkenin varlığını devam ettirebilmesi için vatandaşları arasında güçlü bir birlik, beraberlik ve aidiyet duygusu oluşturması gerekmektedir. Bunu ancak toplum içerisindeki farklılıkları göz

önüne alarak ve demokratik bir yönetim uygulayarak sağlayabilir. Aksi takdirde çokkültürlü yapıyı, çeşitliliği dikkate almayan ve herkesi bağlayan kararlar alan yönetimler toplumsal barışın ve devamlılığın sağlanması noktasında zayıf kalabilir. Çünkü çeşitlilik ve çokkültürlülük kaçınılmazdır ve günümüz toplumlarının hemen hemen tamamı değişik ölçülerde de olsa çokkültürlü yapıya sahiptir. Ancak çokkültürlülük her ülkede farklı politik karşılık bulmakta ve çatışan talepler durumunda farklı ülkeler farklı yaklaşımlar sergileyebilmektedir (Parekh, 2002, s. 6).

Bazı ülkeler var olan çokkültürlülüğün ortadan kaldırılmasını ve tektipleşmeyi hedefleyebilir ki bu yaklaşım asimilasyon olarak adlandırılmaktadır. Bu yaklaşımda devletin, azınlıkların baskın olan grup ve kültür içerisinde asimile olmalarını sağlama hakkı ve sorumluluğa sahip olduğu düşünülmektedir. Böyle bir ülkede yaşayan vatandaşlar, içerisinde yaşadıkları toplumun bir parçası olmak, eşit hak ve sorumlulukları elde etmek istemeleri durumunda asimile olmayı kabul etmeleri yönetim tarafından beklenir (Habermas, 2002, s. 15).

Bunun yanı sıra çokkültürlü toplumlara yönelik olarak farklı bütünleştirme yaklaşımları da uygulanabilmektedir. Habermas (2002) vatandaşlık hakları bağlamında biçimlenen bir model önermekte ve farklı kültürlere sahip grupların siyasal katılım sağlayarak haklar temelli, farklı kültürel grupların ortak politik bir ürünü olan siyasal toplumu kurmaları ve paylaşımları gerektiğini ifade etmektedir. Taylor (1996) ise çokkültürlülüğün tanınması gerektiğini ve bütün kültürlerin önemli ve faydalı yanlarının olduğunu savunur. Aynı zamanda küreselleşmenin toplumsal etkileşimleri daha da artırdığını ifade ederek günümüzde birden fazla etnik grup barındıran toplumların, bütün kültürleri tanınmasının ve bu kültürlere eşit derecede yaklaşım sergilemesinin kaçınılmaz olduğunu ileri sürmektedir.

Toplumlar tarih boyunca kültürel etkileşim içerisinde olsa da bu etkileşim günümüzde en yoğun dönemini yaşamaktadır. Küreselleşmenin meydana getirmiş olduğu bu durum, farklı kültürlerin daha fazla etkileşim içerisine girmesine ve farklı kültürlere sahip toplumların beraber yaşamasına olanak sağlamaktadır. Küreselleşme, kültürel etkileşim bağlamında sınırlılıkları büyük oranda ortadan kaldırmış böylece bütünleşmiş bir dünya fikri yaygınlaşmıştır. Teknolojinin özellikle bilgi ve iletişim teknolojisinin gelişmesi ile coğrafi uzaklığın önemi azalmış ve küreselleşmenin gücü daha da artarak zamansal sınırlılıklar oldukça azalmıştır. Bu durum insanların dünya üzerinde kolayca yer değiştirmelerini sağlamış ve çokkültürlü toplumların oluşmasına neden olmuştur (Kurtdaş, 2018, s. 5).

Çokkültürlü toplum, en az iki farklı kültürel topluluğu barındıran yapıları ifade etmektedir. Çokkültürlü toplumlar bu duruma iki yoldan birini benimseyerek cevap verebilirler. Yukarıda da belirtildiği gibi bu yollardan birisi, çokkültürlü yapıyı memnuniyetle karşılayarak bu kültürleri tanımak, saygı duymak ve değer vermektir. Bu sayede çokkültürlü bir anlayışı yansıtabilirler. İkinci yolu benimseyenler ise çokkültürlü durumu tehlike olarak algırlar ve bu durumu kabul etmeyerek asimilasyon yaklaşımı sergilerler (Parekh, 1999, s. 32). Bu durum ise insan hakları ve demokrasinin temel ilkeleri ile çelişmektedir. Günümüz demokrasisi ve uluslararası hukuk tüm insanların, toplumların ve kültürlerin eşit olduğunu belirterek bu anlayışın toplumsal hayatın her alanında uygulamaya yansıtılması gerektiğini savunmaktadır. Bu insancıl ve modern yaklaşımın yaygınlaşmasının ve benimsenerek nesilden nesile aktarılmasının en etkili yolunun ise eğitim olduğu söylenebilir. Eğitim aynı zamanda var olan kültürlerin yaşatılabilmesi ve geliştirilebilmesi açısından da büyük öneme sahiptir. Bu anlayışın eğitime yansıtılması olan çokkültürlü eğitim ise; dilin, dinin, cinsiyetin ve ırkın bir ayrışma nedeni değil aksine farklılıklar ile bütün bir toplum olmayı, biz olmayı öğretme ve benimsetme olarak tanımlanabilir. Çokkültürlü eğitim, bugün kutuplaşmış ve sorunların çoğaldığı dünyada, bu sorunlarından kurtulmanın ve daha özgürlükçü bir düzen kurmanın anahtarı olarak görülmektedir (Gay, 2004, s. 72). Çokkültürlü eğitime, yönetime yönelik pek çok tanım görmek mümkündür. Tanımlardaki bu farklılık

eğitimcilerin, siyasal düşünürlerin, felsefecilerin ve sosyologların çokkültürlü eğitime yönelik farklı beklentiler içerisinde olmaları ve olaya kendi uzmanlık alanlarından bakmaları ile ilgilidir. Bu durum çokkültürlü eğitim konusunun zenginleşmesini ve çeşitli çokkültürlü eğitim yaklaşımlarının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Ortaya çıkan bu yaklaşımlar incelendiğinde ise ortak özelliklerinin; farklılıkları avantaj olarak görme, bu farklılıklara saygı duyarak değer verme ve bu farklılıkları bireyin ve toplumun yararına yönelik olarak kullanma gibi noktalara önem vermeleri olduğu söylenebilir (Cherng ve Davis, 2019, s. 105).

Çokkültürlü eğitim ile ilgili ilk çalışmalar Amerika Birleşik Devletleri'nde yapılmıştır. 1960'lı yıllardan itibaren toplum yapısında oluşan çeşitlilik ve farklı etnik grupların talepleri Amerika'da çokkültürlü eğitim anlayışının gündeme getirilmesini zorunlu kılmıştır (Başbay ve Bektaş, 2010; akt. Ulukaya-Öteleş, 2020, s. 157). Daha sonra Almanya, Kanada, Avustralya ve İngiltere gibi ülkelerde de çokkültürlü eğitime yönelik çalışmalar yapılmaya başlanmıştır (Keskin ve Yaman, 2014, s. 91). Çünkü çokkültürlülüğün yoğun bir hal aldığı ülkeler toplumsal barışın ve huzurun sağlanmasının, kültürel zenginliklerin korunarak geliştirilmesinin en etkili yolunun eğitim olduğunu düşünmekte ve bu doğrultuda uygulamalara başvurmaktadır.

Öğrenciler zamanlarının büyük bölümünü okullarda geçirmektedir. Evde geçirdikleri zamanın bir kısmını da yine eğitim ile ilgili etkinliklere ayırmaktadır. Bu noktada ders kitapları da öğrencilerin en fazla başvurduğu eğitim materyallerinden biridir. Ayrıca öğretmenler de ders sırasında ders kitabını merkeze almakta ve rehber olarak görmektedirler. Bu açıdan değerlendirildiğinde ders kitapları öğrenciler üzerinde büyük etkiye sahiptir. Ders kitaplarında yer alan görseller ve metinler hedeflenen kazanımların öğrencilere aktarılmasında büyük rol oynamaktadır. Öğrencilerin farkında olarak veya gizil öğrenme yoluyla, içerisinde yaşadıkları topluma aidiyet kazanmaları ve toplum içerisinde yaşayan kültürleri tanıyarak benimsemelerinde ders kitaplarının rolü büyüktür. Bu bağlamda çoğu konuda olduğu gibi çokkültürlülük konusunda da eğitimin, okulun ve ders kitaplarının yeri önemli görülmektedir. Çokkültürlü özelliğe sahip ülkelerin ders kitapları hazırlanırken farklı kültürel özelliklere sahip grupların dikkate alınması ve ders kitaplarında eşitlikçi bir yaklaşım sergilenmesi büyük önem arz etmektedir.

Bu öneminden dolayı ders kitaplarında çokkültürlülük kavramının yerinin incelenmesine ilişkin ulusal ve uluslararası alanyazında yapılmış bazı araştırmalar mevcuttur. Karahan-Üzülmez ve Karakuş (2018) yapmış oldukları *Ortaokul İngilizce Dersi Öğretim Programının ve İngilizce Ders Kitaplarının Çokkültürlülük Açısından İncelenmesi* başlıklı çalışmada ortaokul İngilizce dersi öğretim programının ve ders kitaplarının çok kültürlülük bağlamında yetersiz olduğu ve geliştirilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. İçen ve Tuncel (2019) tarafında yapılan *Toplumsal Hafızanın Siyasal Alan Tarafından İnşa Sürecinin Sosyal Bilgiler/Tarih Ders Kitaplarına Yansımaları* başlıklı çalışmada toplumsal hafızanın siyasal alan tarafından inşa sürecinin ders kitaplarına yansımalarını incelemek amaçlanmıştır. Sosyal bilgiler/tarih ders kitapları Kutü'l Amare Zaferi örneği üzerinden yürütülen çalışmada ders kitapları incelenmiş ve katılımcı öğretmenlerle görüşmeler yapılmıştır. Çalışma sonucunda öğretmenlerin öğrencilik yıllarından kalma Kutü'l Amare zaferi ile ilgili her hangi bir bilgi hatırlamadıkları görülmüştür. Katılımcılar bu zaferle ilgili bilgileri sokak afişlerinden ve kitle iletişim araçlarından edindiklerini ifade etmişlerdir. Ayrıca katılımcılar sisyasi koşulların ders kitaplarını etkilediğini belirtmiştir. Taş (2019) hazırlamış olduğu *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programları ve Ders Kitaplarında Çok Kültürlülük: 1998 – 2017 Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Karşılaştırılması* başlıklı yüksek lisans tez çalışmasında 2017 öğretim programı ve ders kitaplarının çok kültürlülük bağlamında 1998 öğretim programı ve ders kitaplarından daha zengin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Hilal Şahin (2020) *Tarihsel Bir Olgu Olarak Kültür, Çokkültürlülük ve Hoşgörü* başlıklı çalışmasında farklı kültürlerin bir arada yaşaması ve hoşgörü iklimini, Orta Çağ

Hindistan’ında Ekber Şah özelinde incelemiştir. Ulukaya Öteleş (2020) de *2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programına Çokkültürlü Eğitimin Yansımaları* başlıklı çalışmada 2018 sosyal bilgiler öğretim programında çokkültürlü eğitim anlayışının yer alma durumunu ortaya koymayı amaçlamıştır. Çalışma sonucunda; 2018 sosyal bilgiler öğretim programında çokkültürlü eğitim anlayışının yansımalarının olduğunu görülmüştür. Öte yandan 2018 programının 1962, 1968, 1988, 1993 ve 1998 programlarıyla kıyaslandığında çokkültürlü eğitim ilkelerine daha uygun olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Fakat 2005 öğretim programının çokkültürlülük bağlamında gerisinde kaldığı sadece iki programın değer boyutunda eşit olduğu görülmüştür. Özen ve Dağyar (2020) tarafından yapılan *Çokkültürlülük Bağlamında Ortaöğretim İngilizce Ders Kitaplarının İncelenmesi* başlıklı çalışmada; ders kitaplarında kültürel öğelerin dağılımında nitelik ve nicelik bakımından dengesizlik olduğu ve bulguların ortaöğretim yabancı dil öğretim programlarının hedefleri ve çokkültürlülüğün temel ilkeleri ile uyummadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Bakır ve Akcan (2021) tarafından yapılan *Hayat Bilgisi Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerin Çokkültürlü Eğitim Bağlamında İncelenmesi* başlıklı çalışmada; 1., 2. ve 3. sınıf hayat bilgisi ders kitaplarında yer alan metinlerde çokkültürlülüğe dair ifadelerin ders kitaplarında yer alan temalara dengeli bir dağılım göstermediği ve sınıf seviyesi yükseldikçe hayat bilgisi ders kitaplarında yer alan metinlerde, çokkültürlü eğitime yönelik ifadelerin arttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Doğan ve Duman (2021) *Çokkültürlülüğün 1968’den Günümüze Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarına Yansıması: Dönemsel Bir İnceleme (1968-1997/1998-2018)* olarak adlandırdıkları çalışmada; İncelenen sosyal bilgiler ders kitaplarının bütününe yönelik çıkarımlarda bulunulacak olduğunda, ders kitaplarının ulus devlet yaklaşımı çerçevesinde tasarlanmış olmasının çokkültürcü bir bakış açısının geliştirilmesi önünde engel oluşturduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bu çalışmaların yanı sıra Boudjadi (2013), Dimici, Yıldız ve Başbay, (2018), El-Hélou (2006), Meunier (2008), Moldoveanu (2006), Nijenkam (2017) ve Özen ve Dağyar (2020) şeklinde sıralanan çalışmalarda öğretim programı ve ders kitaplarında çokkültürlülüğü ele almış ve eğitimde çokkültürlülüğün önemine değinilmiştir. Söz konusu bu araştırmalar incelendiğinde, toplumda birlik ve beraberliğin oluşmasında çokkültürlü eğitimin etkisine değinilmektedir. Aynı zamanda çokkültürlü eğitimin etkili bir şekilde verilmesi konusunda öğretim materyallerinden biri olan ders kitaplarının önemli rollerine vurgu yapılmaktadır. Derslerde kullanılan bu kitapların hazırlanması konusunda aynı toplum içerisinde yaşayan bütün kültürel grupların dikkate alınması gerektiğine ilişkin görüşler ve yine söz konusu kitapların incelenmesinin çokkültürlü eğitime önemli katkılar sağlayacağına yer verilmektedir.

Avrupa’nın en gelişmiş ülkelerinden biri olan Fransa’nın da denizaşırı bir tarihi geçmişe sahip oluşu, 1950’li yıllardan sonra almış olduğu yoğun işçi göçleri ve yine pek çok nedenlerden dolayı çokkültürlü bir yapıya sahiptir. Bugün Fransa nüfusunun yaklaşık olarak %10’unu yabancı etnik kökenli vatandaşlar oluşturmaktadır (Deniz, 2020, s. 12). Bu özelliğinin yanı sıra Fransa, 1789 Fransız İhtilali’ni gerçekleştirerek eşitlik, özgürlük, adalet, demokrasi, cumhuriyet, milliyetçilik ve laiklik gibi kavramların dünya çapında yayılmasında öncü olmuştur. Demokrasi ve insan haklarının gelişiminde öncü ülkelerden biri olan Fransa’nın ders kitaplarında farklı kültürlere yer vererek, ders kitaplarının çokkültürlülük konusunda zengin olması gerektiği düşünülmektedir. Bu nedenle çokkültürlü ve kozmopolit bir toplumsal yapıya sahip olan Fransa’da, okutulan ders kitaplarında çokkültürlülüğün durumu merak konusudur. Bu nedenle söz konusu bu çalışmada Fransa ortaokullarında sosyal bilgiler dersi kapsamında okutulmakta olan ders kitaplarının çokkültürlülük bağlamında incelenmesi amaçlanmıştır. Temel amaç doğrultusunda ders kitaplarında çokkültürlülük ve çokkültürlü eğitime yer verilme durumu analiz edilerek, ders kitaplarında çokkültürlülüğe yönelik öneriler

sunulması hedeflenmiştir. Söz konusu çalışmanın, ders kitaplarında kültürel çeşitliliğe ilişkin farkındalık konusunda ilgili alan yazına katkıda bulunması düşünülmektedir.

Yöntem

Bu bölümde araştırma modeline, örnekleme, verilerinin toplanmasına ve analiz sürecine ilişkin bilgilere yer verilmektedir.

Model

Fransa ortaokullarında sosyal bilgiler dersi kapsamında okutulan ders kitaplarının çokkültürlülük bağlamında incelenmesi amacıyla gerçekleştirilen bu çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi ile yürütülmüştür. Doküman incelemesi, yazılı belge ya da görsel malzemelere ilişkin bilgilerin titizlikle ve sistematik olarak analiz edilmesi amacıyla kullanılan nitel araştırma metodlarından biridir (Wach & Ward, 2013, s. 1). Doküman incelemesi ile araştırılması hedeflenen olgu ve olaylara yönelik bilgi edinme amaçlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 189).

Evren ve Örneklem

Fransa’da 2020-2021 eğitim-öğretim döneminde ortaokul 5., 6., 7. ve 8. sınıf seviyelerinde, sosyal bilgiler dersi kapsamında okutulmakta olan ders kitapları bu araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır. Ders kitaplarının genel ismi “Tarih ve Coğrafya” olarak adlandırılmakla birlikte bu kitaplar sosyal bilgiler dersi kapsamına giren tarih, coğrafya ve vatandaşlık konularını içermektedir. Bu çalışmada, söz konusu ders kitaplarında yer alan görseller “çokkültürlülük” bağlamında incelenmek üzere araştırmanın örnekleme konu olmaktadır. Fransa ortaokullarının tüm sınıf seviyelerinde okutulmakta olan bu ders kitaplarına ilişkin bilgiler Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1. *Çokkültürlülük Bağlamında İncelenen Fransa Ortaokul Ders Kitapları*

<i>Kitabın Adı</i>	<i>Sınıf Düzeyi</i>	<i>Yayın Yılı</i>	<i>Kitabın Yazarı</i>	<i>Yayın Evi</i>
Histoire et Geographie	6é (5. Sınıf)	2019	Collectif	Nathan Maison d’edition
Histoire et Geographie	5é (6. Sınıf)	2019	Collectif	Nathan Maison d’edition
Histoire et Geographie	4é (7. Sınıf)	2019	Collectif	Nathan Maison d’edition
Histoire et Geographie	3é (8. Sınıf)	2019	Collectif	Nathan Maison d’edition

Veri Toplama Araçları

Nitel araştırma yaklaşımına uygun olarak yürütülen bu çalışmanın verileri doküman incelemesi ile elde edilmiştir. Araştırma için hangi dokümanların önemli olduğu ve veri kaynağı olarak kullanılacağı araştırmanın amacı ve problemi ile yakından ilişkilidir (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 189). Söz konusu bu çalışmada, araştırmanın amacı doğrultusunda ders kitapları çalışma dokümanları olarak belirlenmiştir. Verilerin kaynağını oluşturan ders kitapları, Fransa ortaokullarında tüm sınıf seviyelerinde okutulmakta olan tarih ve coğrafya ders kitapları ile sınırlı tutulmuştur. Ders kitaplarının çokkültürlülük bağlamında incelenmesi amacıyla, araştırma verileri görseller aracılığıyla toplanmıştır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Bu çalışmada doküman incelemesi Foster (1995)’in sıraladığı (1) dokümanlara ulaşma, (2) orijinalliği kontrol etme, (3) dokümanları anlama, (4) veriyi analiz etme ve (5) veriyi kullanma olmak üzere beş temel adım takip edilerek gerçekleştirilmiştir (akt. Yıldırım

ve Şimşek, 2018, ss. 194). Araştırma sürecinde takip edilen söz konusu bu adımlar şöyle detaylandırılabilir: 1) Dokümanlara ulaşma: Araştırmada doküman olarak kullanılan Fransa ortaokul ders kitapları Fransa Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığında temin edilmiştir. 2) Orijinalliği kontrol etme: İlgili dokümanlar Fransa resmi devlet kurumundan temin edilmesinden dolayı dokümanların orijinal olduğu kabul edilmiştir. 3) Dokümanları anlama: Bu adımda, Fransa ortaokullarında sosyal bilgiler dersi kapsamında okutulmakta olan tarih ve coğrafya ders kitapları her bir sınıf seviyesi dikkate alınıp birbiriyle karşılaştırılarak aralarındaki benzerlik ve farklılıklar tespit edilmiş, araştırma problemi ile ilişkilendirilmesi yapılmıştır. 4) Veriyi analiz etme: Bu adımda ise artık araştırmanın analiz süreci başlamış ve araştırmanın veri kaynağı olarak kullanılan ders kitaplarındaki görseller “çokkültürlülük” bağlamında içerik analizi tekniği ile çözümlenmiştir. İçerik analizi sürecinde, ders kitaplarındaki analize konu olan görsellerin tümü tek tek incelenmiş ve araştırma problemi ile ilişkili olan görseller saptanmıştır. İlgili görseller derinlemesine bir değerlendirmeye tabi tutularak kodlamalar ve kategorileştirmeler yapılmıştır. Kategorilerin nicel olarak sunumunu gerçekleştirmek amacıyla kategorilere ilişkin sayısallaştırmalar yapılarak araştırmanın analiz süreci tamamlanmıştır. Burada dikkat edilmesi gereken önemli bir husus, içerik analizinin Bailey (1982)’in önerdiği “analize konu olan veriden örneklem seçme, kategorilerin geliştirilmesi, analiz biriminin saptanması ve sayısallaştırılması” (akt. Yıldırım ve Şimşek, 2018, ss. 197) yönergesine göre yapılmasıdır. 5) Veriyi kullanma: Analizler sırasında elde edilen veriler, çalışmada kullanılmak üzere bulgular bölümünde yer almıştır. Araştırmanın geçerliğini ve güvenilirliğini sağlamak amacıyla, araştırmada veri kaynağı olarak kullanılan görseller her bir araştırmacı tarafından ayrı ayrı ve olabildiğince yansız bir şekilde analiz edilmiştir. Araştırmayı yürüten üç araştırmacıdan iki tanesinin alan uzmanlığına sahip olmasının yanı sıra, çevrim içi bir platformda üç araştırmacının da katılımıyla düzenli toplantılar gerçekleştirilmiş ve analizler üzerinde derinlemesine değerlendirmeler, fikir alışverişleri yapılarak görüş birliğine gidilmiştir. Araştırmanın tüm süreçlerinde her üç araştırmacı sürekli etkileşim halinde olmuş ve çalışmanın planlı bir şekilde yürütülmesine dikkat edilmiştir.

Bulgular

Bu bölümde, Fransa ortaokullarında sosyal bilgiler dersi kapsamında okutulmakta olan tarih ve coğrafya ders kitaplarında çokkültürlülük olgusuna yer verilme durumuna ilişkin elde edilen bulgular sunulmaktadır. Dört farklı sınıf seviyesinde sosyal bilgiler dersi kapsamında okutulan ders kitaplarındaki görsellerin frekans analizlerine Tablo 2’de yer verilmektedir. Daha sonra, incelenen ders kitaplarındaki görseller çokkültürlülüğü çağrıştıran durumlarına göre temel hatlarıyla yorumlanmıştır.

İçerik analizi sürecinde konuyla ilgili yapılan kapsamlı incelemeler neticesinde dört farklı sınıf düzeyine ait ders kitaplarında çokkültürlülük minvalinde, toplam 239 görsel tespit edilmiştir. Söz konusu görsellerdeki betimlemeler, görsellerin içindeki mevcut kavramlar ve semboller gibi bazı durumlar göz önünde bulundurularak çalışmada altı farklı kategoriye ulaşılmıştır.

Tablo 2. *Çokkültürlülük ile İlişkilendirilen Öğelerin Sosyal Bilgiler Kapsamında Okutulan Ders Kitaplarında Yer Alma Sıklığı*

	5 (6 e)	6 (5 e)	7 (4 e)	8 (3 e)	TOPLAM
Bayrak ve Çok Dillilik	2	5	5	6	18
Ekonomik Yaşam Şartları ve Faaliyetler	3	13	28	3	47

İnanç ve Değerler	6	14	3	2	25
İnsan ve Çevre	13	11	26	2	52
Tarih ve Toplumsal İlişkiler	11	13	16	11	51
Yönetim ve Politika	2	12	20	12	46
TOPLAM	37	68	98	36	239

Çokkültürlülük olgusunu çağrıştıran görseller yorumlanmış, kategorilerin sayısal olarak dağılımı gerçekleştirilmiş olup söz konusu dağılım yukarıda yer alan Tablo 2’de gösterilmiştir. Tablo 2’deki dağılım göz önünde bulundurulduğunda çokkültürlülük ile ilgili en çok görselin 7 (4 e). sınıf düzeyine ait ders kitabında yer aldığı ulaşılmıştır. Konuyla ilişkili en az görselin ise 8 (3 e). sınıf düzeyine ait ders kitabında olduğu sonucuna varılmıştır. Öte yandan 5 (6 e). sınıf düzeyi ders kitabında ise 37 görselin olduğu tespit edilmiştir.

Kategori özelinde değerlendirildiğinde çokkültürlülük ile bağlantılı en fazla görselin 52 ile “İnsan ve Çevre”de olduğu tespit edilmiştir. En az görselin tespit edildiği kategori ise 18 ile “Bayrak ve Çok Dillilik” kategorisi olduğu görülmüştür. Bu bulgular dışında kategorilerin en çok ve en az yer aldığı sınıf düzeyleri ise şu şekilde aktarılabilir:

- Bayrak ve Çok Dillilik kategorisiyle ilişkili görsellerin dağılımı en çok 8 (3 e). sınıf düzeyinde olup en az 5 (6 e). sınıf düzeyindedir.
- İnanç ve Değerler kategorisiyle ilişkili görsellerin dağılımı en çok 6 (5 e). sınıf düzeyinde olup en az 8 (3 e). sınıf düzeyindedir.
- Ekonomik Yaşam Şartları ve Faaliyetler kategorisiyle ilişkili görsellerin dağılımı en çok 7 (4 e). sınıf düzeyinde olup en az 5 (6 e). sınıf düzeyi ile 8 (3 e). sınıf düzeyinde eşit şekilde yer aldığı görülmüştür.
- İnsan ve Çevre kategorisiyle ilişkili görsellerin dağılımı en çok 7 (4 e). sınıf düzeyinde olup en az 8 (3 e). sınıf düzeyindedir.
- Tarih ve Toplumsal İlişkiler kategorisiyle ilişkili görsellerin dağılımı en çok 7 (4 e). sınıf düzeyinde olup en az 5 (6 e). sınıf düzeyi ile 4 (3 e). sınıf düzeyinde yer aldığı görülmüştür.
- Yönetim ve Politika kategorisiyle ilişkili görsellerin dağılımı en çok 7 (4 e). sınıf düzeyinde olup en az 5 (6 e). sınıf düzeyindedir.

Aşağıdaki kategorilerde Fransa ortaokullarında sosyal bilgiler dersi kapsamında okutulan tarih ve coğrafya ders kitaplarında yer alan görsellerin çokkültürlülük kavramını ifade etme ve çağrıştırmaya durumları yorumlanmıştır.

1. Bayrak ve Çok Dillilik

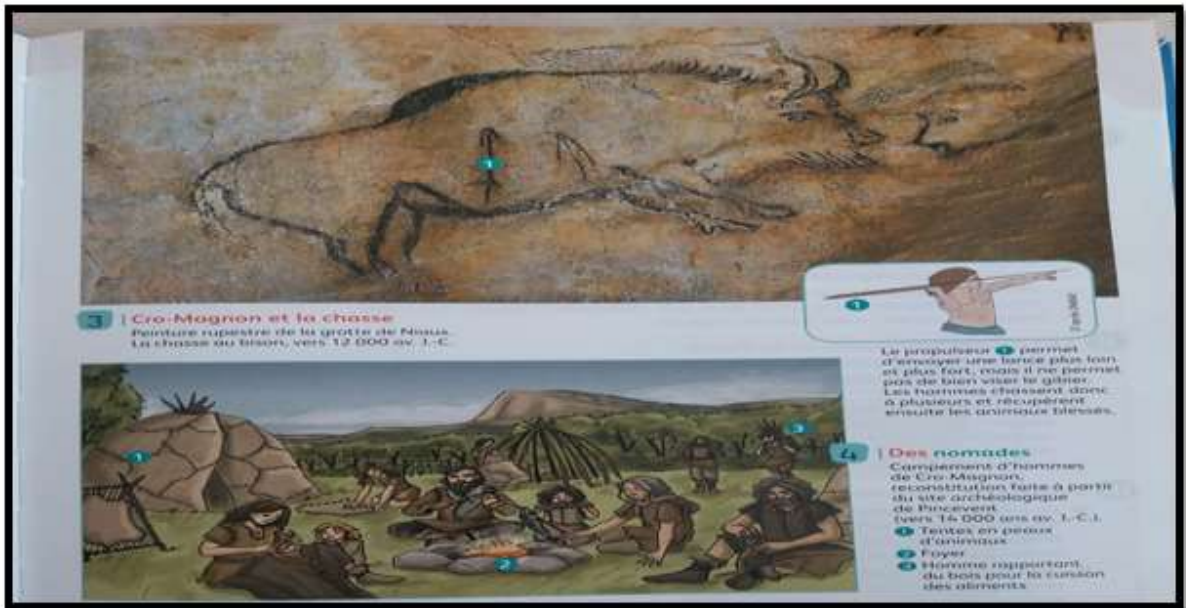
Sağlık kuruluşundaki bireylerin selamlaşmasının resmedildiği Görsel 1’de (solda) farklı dil ve bayrakların yer aldığı görülmektedir. İspanyol ve Fransız bayraklarının bir arada verilmesi ve çeşitli selamlaşma ifadelerinin kullanılması çok dilliliğe vurgu yapıldığını göstermektedir. Görsel 2’de (sağda) ise Avrupa Birliği üyelerine ait bayrakların bir kalp motifinde verilmesi ülkeler arası işbirliğinin ve uluslararasılaşmanın vurgulandığını göstermektedir. Tek kültürlülükten ziyade çokkültürlülük ekseninde bir düşüncenin savunulduğu anlaşılabilir. Öte yandan Görsel 1’in sosyal yaklaşmayı çağrıştırdığı, Görsel 2’nin ise siyasal yaklaşmayı çağrıştırdığı ifade edilebilir.

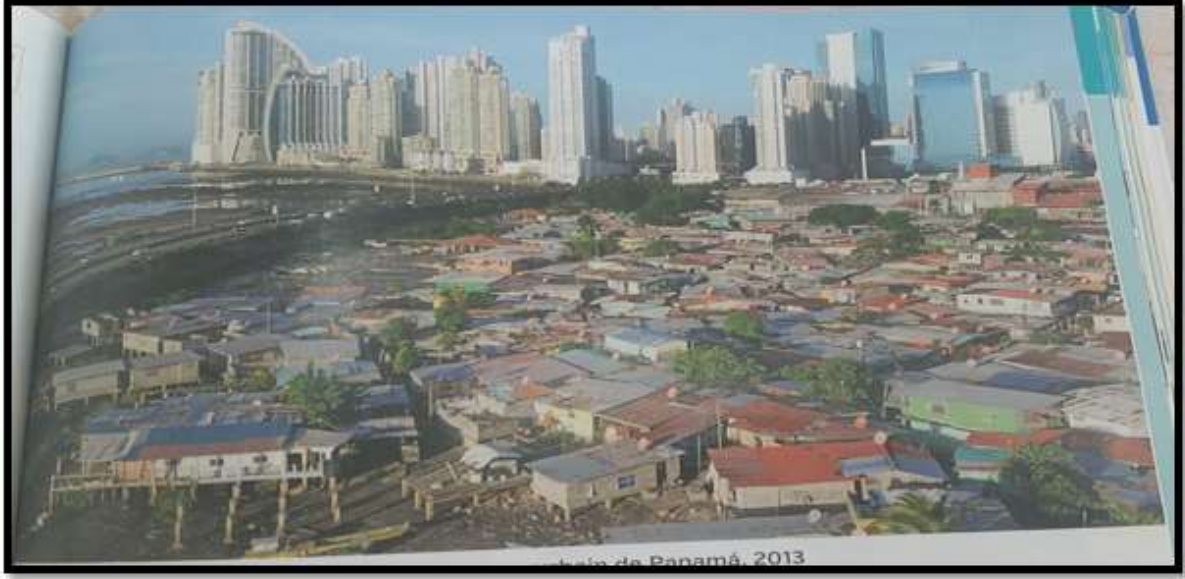
Görsel 1. ve 2. Ekonomik Yaşam Şartları ve Faaliyetler (Collectif (2016a, s. 65, 66).

2. Ekonomik Yaşam Şartları ve Faaliyetler

Tarih öncesi çağların ve insanlığın ilk ekonomik faaliyetlerinin tasvir edildiği Görsel 3'te mağara ve ağaç kovuklarında yaşayan bireylerin eşgüdümle hareket ederek hayatlarını idame ettikleri görülmektedir. Görsel 4. incelendiğinde ekonomik yaşam standardının barınma biçimlerine de etki ettiği anlaşılmaktadır. Nitekim ders kitabında yer alan açıklamalarda ve etkinlik örneklerinde refah seviyesindeki mevcut durumun insanların barınma koşullarına doğrudan etki ettiği vurgulanmaktadır. Çokkültürlülük bağlamında Görsel 3'ün toplumsal eşgüdüme ve yardımseverliğe atıf yaptığı söylenebilir. Görsel 4'te ise maddi yoksunluk ile zenginliğin çatışmasıyla ortaya çıkan sosyal sorunlar kendini mimari yapıda da göstermiştir.

Görsel 3. Ekonomik Yaşam Şartları ve Faaliyetler (Collectif (2016a, s. 31).

Görsel 4. *Ekonomik Yaşam Şartları ve Faaliyetler (Collectif (2016a, s. 38).*

3. İnanç ve Değerler

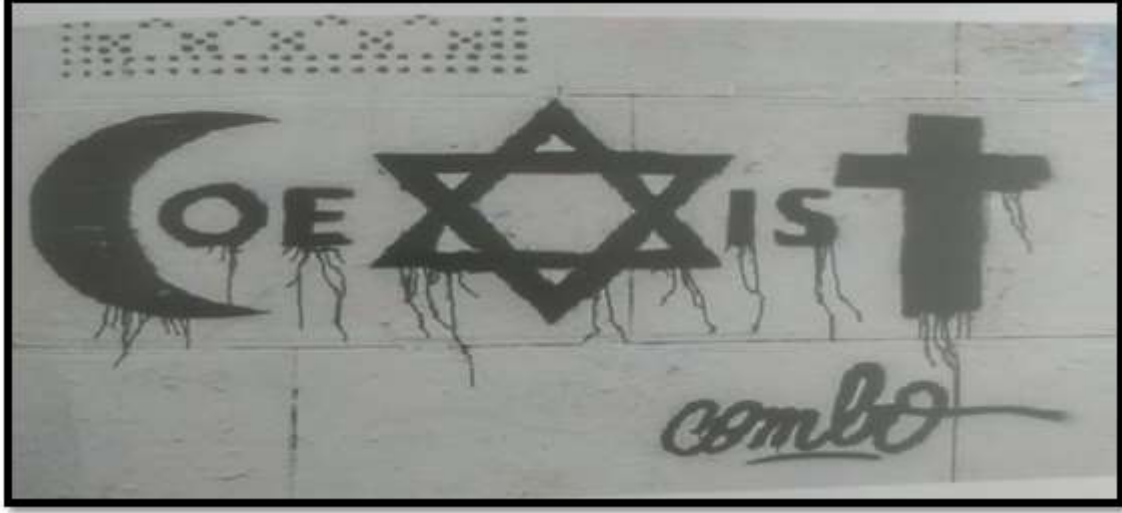
Fransa ders kitaplarında üç büyük semavi dinin ve diğer yerel dinlerin dikkate alınıp ayrıntılı işlendiği görülmüştür. Nitekim kitapların birçok ünitesinde farklı dinlerin içeriklerde anlatıldığı ve görsellerle desteklendiği tespit edilmiştir. Ülkede Hristiyanlığın yaygın olduğu bilinmektedir. Bununla birlikte Fransız vatandaşları içinde İslamiyet ve Musevi inancına mensup kişilerin de olduğu göz önünde bulundurulduğunda çokkültürlülüğün dini boyutuyla vurgulandığı görülmektedir. Görsel 5'te (solda) Hz. Musa'ya bildirilen "On Emir" tasvir edilmişken ve Görsel 6'da (sağda) Hz. Muhammed döneminde Müslümanların Kabe'deki ibadetleri betimlenmiştir.

Görsel 5. ve 6. *İnanç ve Değerler (Collectif (2016a, s. 77, 79).*

Dinler arası bir çatışmanın yaşanması ve devamında değerlerin kutuplaşıp bir saldırı gerekçesine dönüşmesinin engellenmesi için okulların da konuyla ilgili önemli roller üstlendiği anlaşılmaktadır. Bu durumu Fransa tarih ve coğrafya ders kitaplarının içeriğini ve

görsellerini incelediğimizde görebiliriz. Görsel 7’deki dini semboller de esasında farklı öğretileri barındırıyor olsa da inançların bir çatıda birleşebileceğine vurgu yapmaktadır. Nitekim Görsel 7’de dini sembollerle oluşturulan coexist ifadesinin Türkçe karşılığı bir arada yaşamak, birliktelik anlamlarına gelmektedir.

Görsel 7. *İnanç ve Değerler (Collectif (2016a, s. 101).*

4. İnsan ve Çevre

Bu kategoride özellikle şehirleşme ve mimari tasarımların insan ile bağlantısına değinilmiştir. Binlerce yıldır süregelen coğrafyanın insan yaşamındaki etkisi günümüzde de gerçekliğini devam ettirmektedir. Görsel 8’de (solda) Paris şehrinin düzenli ve modern mimarisi dikkat çekmektedir. Öte yandan Görsel 9’da (sağda) Rio de Janeiro’nun kentsel yapısının çarpık oluşu ve coğrafi yapıların şehirleşmeye olan etkisi göze çarpmaktadır. Paris’te genelde sosyoekonomik düzeyde yüksek standarda sahip yaşam tarzı resmedilirken Rio de Janeiro’da hem düşük hem de yüksek standardı içeren bir hayat biçiminin betimlendiği görülebilir.

Görsel 8. ve 9. *İnsan ve Çevre (Collectif (2016d, s. 48, 51).*

Görsel 10. birbirinden farklı yaşam alanlarının varlığını aktarmaktadır. Dünyanın çeşitli bölgelerinde -aralarında birkaç metre mesafe olmasına rağmen- sosyoekonomik

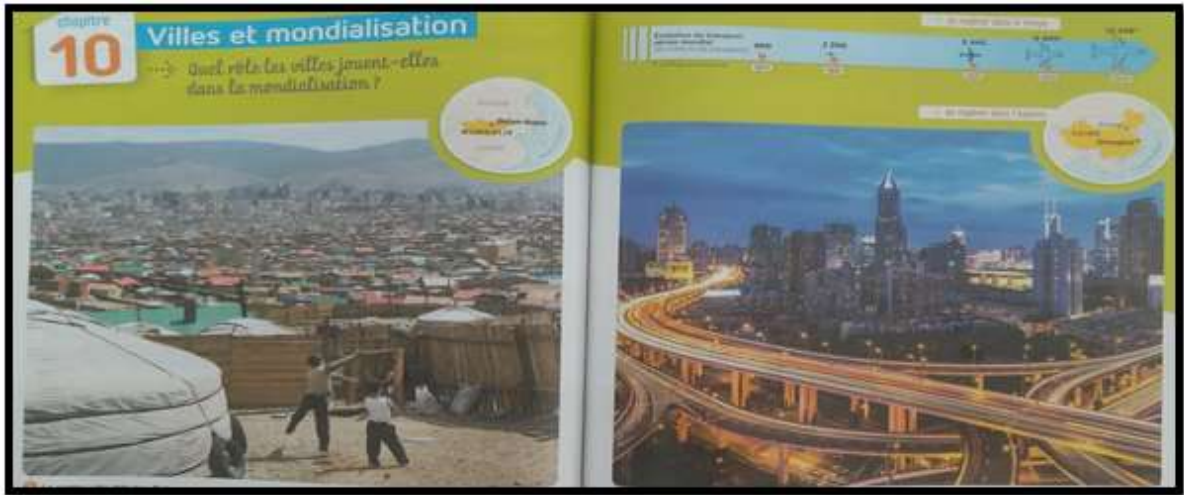
bakımdan önemli farklılıklar olduğu bilinmektedir. Kitaplardaki etkinliklerde ve içerikte bahsedilmesinin yanı sıra görseller aracılığıyla da bu gerçeklik net bir biçimde gösterilmektedir. Tek bir görsel incelendiğinde bile “Çadır - Gecekondu - Rezidans” yapıları arasındaki çarpıklık görülecektir.

Görsel 10. *İnsan ve Çevre (Collectif (2016d, s. 55).*

5. Tarih ve Toplumsal İlişkiler

Bireylerin bölgesel veya sınıfsal farklılıkların sosyoekonomik yansımalarının vurgulandığı Görsel 11’de yaşam koşullarına dair bir tasvir söz konusudur. Hayat standartlarındaki farklılıkların getirdiği sonuçlar nedeniyle yardıma muhtaç kişilerin görüldüğü Görsel 11’de aynı zamanda lüks yaşam tarzının da aynı şehirde mevcut olduğunu göstermektedir.

Görsel 11. *Tarih ve Toplumsal İlişkiler (Collectif (2016b, s. 87)*

Tarihte pek çok ülkeyle siyasi rakip veya dost ilişkiler içinde olan Fransa'nın, söz konusu temaslarında farklı düşünce ve yaşam biçimlerine saygılı olduğunu vurgulayan Görsel 12’de (solda) evrensel dünyada yer edinmiş pek çok yerli ve yabancı isim anılmıştır. Görsel 13’te (sağda) tarih öncesi dönemde mağaralarda yaşayıp kendini yabancı hayata karşı koruyan

Görsel 15'teki çizim esasında pek çok mesaj barındırmaktadır. Bu mesajlar; siyasi krizlerin olumsuz sonuçları, elektrikli tellerle ve büyük ölçekli duvarlarla örülmüş sınırlarda yaşanan pek çok sosyolojik araştırmaya konu olmuş meseleler, savunmasız insanların karşılaştığı zorlu deneyimler gibi çeşitli siyasi ve sosyal problemler vb. 2015'te savaştan kaçıp Avrupa sığınmaya çalışan bir ailenin üyesi olan Aylan Kurdi adlı çocuğun cansız bedeninin aslında evrensel bir sorun olan mülteci krizini hatırlattığı söylenebilir. Fransa ders kitaplarının bu görselle yer vermesi din, dil ve siyasi görüş fark etmeksizin her çocuğun ve savunmasız insanın korunmaya muhtaç olduğunu vurgulamaktadır.

Görsel 15. *Yönetim ve Politika (Collectif (2016c, s. 123).*

Görsel 16'da spor müsabakası üzerinden politik bir güç gösterisinin de vurgulandığı söylenebilir. Siyasi mesajlar vermesi bakımından film sahnelerinin kullanılabilirliğini gösteren bu görseller ABD ve Sovyet Rusya üzerinden dünyanın iki farklı kutupta yer aldığını göstermektedir. Söz konusu görselle ilişkili metinler incelendiğinde politik ve ideolojik görüş ayrılıklarının normal olması ve hoşgörülü bir siyasi atmosferin önemi dile getirilmiştir.

Görsel 16. *Yönetim ve Politika (Collectif (2016c, s. 148).*

Tartışma ve Sonuç

Fransa ortaokullarında sosyal bilgiler dersi kapsamında okutulan ders kitaplarının (tarih ve coğrafya ders kitapları) çokkültürlülük bağlamında incelenmesi amacıyla gerçekleştirilen bu çalışmada, verilerin analizi sonucunda çokkültürlülük kavramına ilişkin birbiri ile bağlantılı altı kategoriye ulaşılmıştır. Söz konusu bu kategoriler: 1. Bayrak ve Çok Dillilik, 2. Ekonomik Yaşam Şartları ve Faaliyetler, 3. İnanç ve Değerler, 4. İnsan ve Çevre, 5. Tarih ve Toplumsal İlişkiler ve 6. Yönetim ve Politika'dır. Bu bölümde, araştırmanın bulgularından yola çıkarak çalışmaya ilişkin sonuçlara yer verilecek ve konuyla ilgili alanyazında yapılan çalışmalar ile karşılaştırmalar yapılarak var olan benzerlik ve farklılıklar ortaya konulacaktır.

Fransa ortaokullarında sosyal bilgiler dersi kapsamında okutulan ders kitaplarında, araştırmanın birinci kategorisi olan bayrak ve çok dillilik bağlamında farklı ülkelere ait bayrak ve dillerin betimlendiği görsellerin yer aldığı ve söz konusu görseller ile çokkültürlülük kavramına vurgu yapıldığı görülmüştür. Söz konusu kitaplarda yereliktен ziyade çokkültürlülük ekseninde bir düşüncenin var olduğu söylenebilir. Konuyla ilişkili olarak Boudjadi (2013) "Öğrencilerin ders kitaplarında okudukları metinler ve gördükleri görseller, sadece bilgi aktarımı yapmaz aynı zamanda öğrencileri farklı kültürlerle de tanıştırır. Ders kitapları öğrencilere kendi kültürlerini daha iyi kavramalarının yanı sıra onları farklı kültürler hakkında da bilgi sahibi yapar. Fransa'da ortaokul ve lise seviyelerinde okutulan ders kitapları çok kültürlülük bağlamında incelendiğinde bu ders kitaplarının farklı kültürlerle ait bilgileri barındırdığı görülmektedir." şeklinde bir açıklama yapmaktadır.

Fransa ortaokullarında sosyal bilgiler dersi kapsamında okutulan ders kitaplarında, araştırmanın ikinci kategorisi olan ekonomik yaşam şartları ve faaliyetler bağlamında ekonomik yaşam standartlarının barınma ve yaşam tarzı gibi faaliyetler üzerinde etkili olduğu, bu durumun bazı olumlu ve olumsuz sonuçlara yol açtığı tespit edilmiştir. Söz konusu bu olumsuz durumlar karşısında gösterilen toplumsal eşgüdümün ve yardımseverliğin çokkültürlülük kavramına atıfta bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Fransa ortaokullarında sosyal bilgiler dersi kapsamında okutulan ders kitaplarında, araştırmanın üçüncü kategorisi olan inanç ve değerler bağlamında üç büyük semavi dinin ve diğer yerel dinlerin, dikkate alınıp ayrıntılı bir şekilde işlendiği tespit edilmiştir. Ayrıca kitapların birçok ünitesinde farklı dinlere ait bilgilerin yer aldığı ve bu içeriklerin görseller ile desteklendiği görülmüştür. Ülkede yaygın din olarak Hristiyanlığın benimsendiği ancak Fransız vatandaşları içerisinde İslamiyet ve Musevi inancına mensup kişilerin de olabileceği göz önünde bulundurularak, çokkültürlülüğün dini boyutuyla vurgulandığı görülmektedir. Bu durumun aksine, Dimici, Yıldız ve Başbay (2018) araştırmalarında ders kitaplarının genellikle Hristiyanlık dinine ait unsurlara yer verdiği sonucuna ulaşmışlardır. Benzer bir sonuca Özen ve Dağyar (2020) da araştırmalarında yer vermektedir. Araştırmacılar inceledikleri ders kitaplarında en çok yer verilen temanın değerler, inanışlar ve tutumlar olduğu ancak bu durumun sınıflar düzeyinde dengeli dağılımının yapılmadığı bulgusuna ulaşmışlardır. Söz konusu araştırma sonuçları ile bu çalışmanın sonuçları birbiri ile örtüşmemektedir. Bu noktada ders kitaplarında yer alan inanç ve değerlere ilişkin görseller aracılığıyla, dinler arası bir çatışmanın yaşanması ve devamında değerlerin kutuplaşıp bir saldırı gerekçesine dönüşmesinin engellenmesi bakımından okulların da konuyla ilgili birtakım roller üstlenmesi önemli hale gelmektedir. Üstlenilmesi gereken bu misyonu Fransa tarih ve coğrafya ders kitaplarının içeriğini ve görsellerini incelediğimizde görebiliriz.

Fransa ortaokullarında sosyal bilgiler dersi kapsamında okutulan ders kitaplarında, araştırmanın dördüncü kategorisi olan insan ve çevre bağlamında özellikle şehirleşme ve mimari tasarımların insan ile bağlantısına değinilmiştir. Binlerce yıldır süregelen coğrafyanın insan yaşamındaki etkisi günümüzde de gerçekliğini devam ettirmektedir. Bu gerçekliğin

ders kitaplarında yer alan görseller aracılığıyla açık bir şekilde tasvir edildiği görülmüştür. Moldoveanu (2006) konuya ilişkin olarak Fransa'nın kozmopolit yapısının her alanda olduğu gibi şehir yaşantılarında da kendisini gösterdiğini ve bu durumun bazen birtakım sorunlara yol açtığını vurgulamıştır. Bununla birlikte Paris, Lyon, Strazburg, Dijon ve Bordo gibi yoğun nüfuslu şehirler çok kültürlü yapının sağladığı imkânlarla sahip olsa da bu gibi şehirlerde kozmopolit nüfus yapısının yönetimleri zora sokabildiğini söylemiştir. Bu bağlamda Fransa'da yaşayan insanların farklı kültürleri zenginlik olarak görmelerini ve yönetimlerin her kültüre varlığını devam ettirme ve geliştirme fırsatı sunmaları gerektiğini ifade etmektedir. Ayrıca Moldoveanu (2006) bu gibi sorunlar karşısında eğitimin devreye girdiğini ve Fransa eğitim sisteminin amaçlarından birisinin de Fransa toplumunun çokkültürlü yapısını koruma ve geliştirme olduğunu ve yine Fransa eğitim sisteminin "birlikte yaşama" fikrini öğrencilere kazandırmayı hedeflediğini, bunun yanı sıra çok kültürlülüğün endişe duyulacak bir şey olmadığını, aksine toplumun gelişimine katkı sağlayacak büyük bir zenginlik kaynağı olduğu anlayışını eğitim öğretim yoluyla tüm topluma yaymayı amaçladığını ifade etmektedir.

Fransa ortaokullarında sosyal bilgiler dersi kapsamında okutulan ders kitaplarında, araştırmanın beşinci kategorisi olan tarih ve toplumsal ilişkiler bağlamında farklı düşünce ve yaşam biçimlerine saygı duyulduğu mesajı veren görsellerin olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu bu görsellerde, evrensel dünyanın değeri olarak kabul edilen pek çok yerli ve yabancı isim yer verildiği görülmektedir. Dünyadaki önemli gelişmelere öncülük eden insanlara ders kitaplarında yer vermenin aynı zamanda çokkültürlü eğitim adına olumlu katkılar sağladığını vurgulayan Karahan-Üzülmez ve Karakuş (2018) da inceledikleri ders kitaplarında önemli değişim ve dönüşümlere kaynaklık eden üstün yetenekli insanlara yer verildiği bulgusuna ulaşmışlardır. Ayrıca bölgesel veya sınıfsal farklılıkların sosyoekonomik yansımalarının vurgulandığı görseller aracılığıyla toplumsal ilişkilerin tasvir edildiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda hayat standartlarının getirdiği farklılıklar nedeniyle toplum içerisinde yardıma muhtaç kişilerin olduğu ve buna karşılık lüks yaşam tarzının da aynı toplumda var olma durumu ders kitaplarındaki görsellerle açıkça ifade edilmektedir. Bu durumun çokkültürlülüğü yansıttığı görülmektedir. Özen ve Dağyar (2020) araştırmaları kapsamında inceledikleri ders kitaplarında kişilerarası başka bir ifadeyle toplumsal ilişkiler bağlamında çokkültürlülüğü yansıtan öğelere az sayıda yer verildiği bulgusuna ulaşmışlardır. Ayrıca araştırmacılar toplumun sınıfsal yapısına ve sınıflar arasındaki ilişkilere söz konusu kitaplarda aslında yeterince yer verilmediğini ifade etmişlerdir.

Fransa ortaokullarında sosyal bilgiler dersi kapsamında okutulan ders kitaplarında, araştırmanın altıncı kategorisi olan yönetim ve politika bağlamında konuyla ilgili çeşitli görsellerin yer aldığı, görsellerde politikayı temsil eden insanların tasvir edildiği ve siyasi tartışmaların olağan olduğu anlatılmaya çalışılmıştır. Dimici, Yıldız ve Başbay (2018) tarafından yapılan çalışmada ders kitapları çokkültürlülük bağlamında incelenmiş ve söz konusu çalışmada siyasi yönelimler adına bir alt temaya ulaşılmıştır. Ancak araştırmacılar bu tema kapsamında yeterli bir veriye ulaşamadıklarını ifade etmişlerdir. Bu sonuca paralel olarak Özen ve Dağyar (2020) da ders kitaplarına ilişkin yaptıkları araştırmalarında politika öğelerine yönelik herhangi bir bulguya rastlamadıklarını ifade etmişlerdir. Tüm bu sonuçlara karşın Fransa ortaokul tarih ve coğrafya ders kitaplarında birtakım siyasi krizlerin olumsuz sonuçlarına ve bu sonuçlara bağlı olarak yaşanan pek çok trajik olaylar, savunmasız insanların gördüğü muameleler gibi çeşitli siyasi ve sosyal problemlere yer verildiği görülmektedir. Fransa ders kitaplarının bu görsellere yer vermesi din, dil ve siyasi görüş fark etmeksizin her çocuğun ve savunmasız insanın korunmaya muhtaç olduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca siyasi mesajlar veren film sahnelerinin tasvir edildiği görseller ile ABD ve Sovyet Rusya üzerinden dünyanın iki farklı kutupta yer aldığı ifade edilmektedir. Söz konusu görsellerle ilişkili metinler incelendiğinde politik ve ideolojik görüş ayrılıklarının normal olması ve hoşgörülü bir siyasi atmosferin önemi anlatılmaktadır.

Araştırma bulgularından yola çıkarak Fransa ortaokullarında sosyal bilgiler dersi kapsamında okutulmakta olan tarih ve coğrafya ders kitaplarının çokkültürlülük bakımından zengin bir içeriğe sahip olduğu söylenebilir. Söz konusu ders kitaplarında çokkültürlülük kavramını çağrıştıran farklı uluslara ait bayrak ve dillerin yer aldığı, çeşitli toplumların inanç ve değerlerinin tasvir edildiği, farklı coğrafyalarda yaşayan insanların yaşam şartları ve ekonomik faaliyetlerinin yer aldığı, geçmişten günümüze tarihi ve toplumsal ilişkilerin betimlendiği, dünya üzerindeki birçok ülkenin yönetim ve politika anlayışının yansıtıldığı görsellerin yer aldığı görülmektedir. Bu bağlamda Fransa ortaokul tarih ve coğrafya ders kitaplarının çokkültürlülük bakımından zengin bir içeriğe sahip olduğu söylenebilir. Fransa eğitim sisteminde çokkültürlülüğün önemi ve gerekliliğini El-Hélou (2006) şöyle ifade etmektedir: “Fransız toplumunda çok kültürlülük yükseliş göstermektedir. Yükseliş gösteren bu çok kültürlülüğün temsili ise her geçen gün zorlaşmaktadır. Bu durum kurumların iş ve işlemlerinde zorluğa neden olabilmektedir. Aynı durum eğitimin planlanması ve uygulanmasında da görülmektedir. Çünkü öğretim programlarının ve ders kitaplarının görevi sadece bilgi aktarmak değil aynı zamanda toplumun devamlılığını sağlayarak topluma farklılıklara rağmen bir olma anlayışını kazandırmaktır. Bu nedenle Fransa gibi çok kültürlü yapıya sahip ülkeler öğretim programını ve materyallerini hazırlarken farklı kültürleri dikkate almalıdır. Bu sayede sahip olunan bu zenginlik okullarda paylaşılacak ve endişe verici bir durum olarak değil de bir zenginlik kaynağı olarak algılanacaktır. Bu düşünce bağlamında eğitim materyallerinde çok kültürlü bir anlayışın olması toplumun geleceği ve huzuru açısından oldukça gereklidir. Çünkü azınlık grupların eğitim öğretim faaliyetlerinde ve materyallerde temsil edilmesi ve bunun sürekli gözden geçirilmesi ötekileştirmeyi engelleyecek önemli çalışmalardan biridir.” Meunier (2008) ise çalışmasında Fransa eğitim sisteminin tarihi süreci içerisinde çokkültürlülüğün gelişim sürecini incelemiş ve çokkültürlü eğitim yaklaşımının durumunu ülkeye gelen göçlerle ilişkilendirmiştir. Meunier, yapmış olduğu çalışmanın sonucunda Fransa eğitim sisteminin tarih boyunca asimile politikası güttüğü ve ortak özelliklere sahip vatandaşlardan oluşan bir toplum oluşturmayı hedeflediği sonucuna ulaşmıştır. Fransa eğitim sisteminin en büyük hedefinin cumhuriyetçi değerlere sahip bireyler yetiştirmek olduğunu belirtmiştir. Öğretim programlarının ve ders materyallerinin de bu doğrultuda hazırlandığını ifade etmiştir. Bu durumun aksine, Nijenkam (2017) da yapmış olduğu çalışmada Fransa’da okutulan ders kitaplarında yer alan metinleri ve görselleri çokkültürlülük bağlamında incelemiş ve çalışmanın sonucunda ders kitaplarında yer alan metin ve görsellerde farklı kültürlere ait bilgilere yer verilse de dengeli bir dağılımın olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Sanayi İnkılabı’ndan sonra yaşanan göçler nedeniyle şehirlerde meydana gelen kozmopolit yapı, aynı toplum içerisinde yaşayan farklı kültürlere mensup insanların hak ve özgürlüklerinin her geçen gün daha da önemsenmesini sağlamıştır. Bu önemden dolayı çokkültürlü toplumlarda her bir kültürün benimsenmesi, korunması, geliştirilmesi ve yeni nesillere aktarılması ülke yönetimlerinin dolayısıyla da eğitim sistemlerinin en önemli görevlerinden biri haline gelmiştir. Eğitim-öğretim faaliyetleri ve bu faaliyetler sırasında kullanılan ders materyalleri bu görevin yerine getirilmesinde büyük bir etkiye sahiptir. Materyal olarak kullanılan ders kitaplarının öğrenciler üzerindeki etkisi düşünüldüğünde tüm kültürler göz önünde bulundurularak söz konusu bu materyallerin hazırlanması zorunluluk haline gelmiştir. Bu açıdan ders kitaplarında çokkültürlülüğe yer verilmesinin hak ve sorumluluklar ekseninde anlamlı ve geçerli bir durum olduğu söylenebilir.

Öneriler

- Ders kitapları hazırlanırken küresel vatandaş yetiştirme amacına yönelik çokkültürlülük öğelerine daha fazla yer verilmelidir.

- Ders kitabı hazırlama komisyonunda yer alan uzmanlar görevlerini ifa sürecinde objektif bir tavır takınmalı ve diğer kültürler hakkında da bilgi sahibi olmalıdırlar.
- Ders kitapları hazırlanırken küresel sorunların çözümünde çokkültürlü bir eğitimin katkıları göz önünde bulundurulmalıdır.
- Ders kitaplarında Fransa'nın değişik bölgelerinde yer alan yerel kültürlerin önemine ve korunmasına yönelik içeriğe ve görsellere yer verilmelidir.
- Fransa'nın kozmopolitik yapısı göz önünde bulundurularak ders kitaplarının hazırlanması aşamasında Fransa'da yaşayan yabancı kökenli vatandaşların kendi kültürlerine yönelik öğelere de yer verilmelidir.

Kaynakça

- Bailey, K. D. (1982). *Methods of social research*. (2nd ed.). The Free Press.
- Bakır, K. F. & Akcan, E. (2021). Hayat Bilgisi Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerin Çokkültürlü Eğitim Bağlamında İncelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 19(2), 1323-1343. DOI: 10.37217/tebd.970889
- Başbay, A. ve Bektaş, Y. (2010). Çokkültürlülük bağlamında öğretim ortamı ve öğretmen yeterlikleri. *Eğitim ve Bilim*, 34(152), 1300-1337.
- Bilgin, N. (1994). *Sosyal bilimlerin kavşağında kimlik sorunu*. İzmir: Ege Yayıncılık.
- Boudjadi, A. (2013). *La pluralité culturelle dans les manuels scolaires de FLE Dde l'enseignement secondaire (La thèse de doctorat)*. Faculté des Lettres et des langues Département de Langue et Littérature Françaises de Université Mentouri –Constantine. Constantine.
- Cherng, H. Y. S. & Davis, L. A. (2019). Multicultural matters: An investigation of key assumptions of multicultural education reform in teacher education. *Journal of Teacher Education*, 70(3), 219-236.
- Cohen, A. P. (1999). *Topluluğun simgesel kuruluşu*. Ankara: Dost Kitabevi.
- Collectif (2016a). *Histoire géographie 3e cycle 4- livre de l'élève*. Nathan Maison d'édition.
- Collectif (2016b). *Histoire géographie 4e cycle 4- livre de l'élève*. Nathan Maison d'édition.
- Collectif (2016c). *Histoire géographie 5e cycle 4- livre de l'élève*. Nathan Maison d'édition.
- Collectif (2016d). *Histoire géographie 6e cycle 3- livre de l'élève*. Nathan Maison d'édition.

Çelik, H. (2008). Çok kültürlülük ve Türkiye'deki görünümü. *U.U. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(15), 319-332.

Deniz, R. (2020). *1789'dan 2020'ye Fransa'nın göç politikaları* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.

Dimici, K., Yıldız, B. ve Başbay, A. (2018). Hazırlık sınıfı İngilizce ders kitabının çokkültürlülük açısından incelenmesi: "English file" örneği. *Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi*, 4(3), 175-200.

Doğan, A. ve Duman, D. (2021). Çokkültürlülüğün 1968'den günümüze sosyal bilgiler ders kitaplarına yansımaları: dönemselsel bir inceleme (1968-1997/1998-2018). *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 21(43), 903-933.

El-Hélou, M. (2006). *Les représentations de « L'autre » dans les manuels de Français langue seconde au québec (La thèse de master)*. Mémoire Présenté Comme Exigence Partielle de la Maîtrise en Didactique des Langues de Université du Québec à Montréal, Montréal.

Fay, B. (2001). *Çağdaş sosyal bilimler felsefesi: Çokkültürlü bir yaklaşım*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Foster, N. (1995). The analysis of company documentation. In C. Cassell & G. Symon (Eds.), *Qualitative methods in organizational research: A practical guide*. Sage.

Gay, G. (2004). The importance of multicultural education. *Educational Leadership*, 61(4), 31-35.

Habermas, J. (2002). *Öteki olmak, ötekiyle yaşamak*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Karahan-Üzülmez, Y. K. ve Karakuş, F. (2018). Ortaokul İngilizce dersi öğretim programının ve İngilizce ders kitaplarının çokkültürlülük açısından incelenmesi. *Electronic Turkish Studies*, 13(11), 773-802.

Keskin, Y. ve Yaman, E. (2014). İlköğretim sosyal bilgiler programı ve ders kitaplarında yeni bir paradigma: çokkültürlü eğitim. *Turkish Studies*, 9(2), 933-960.

Kurtdaş, M. Ç. (2018). Küresel terör çağında ulus devletinin artan önemi. *Tesam Akademi Dergisi*, 5(2), 151-181.

Meunier, O. (2008). Les approches interculturelles dans le système scolaire Français: Vers une ouverture de la forme scolaire à la pluralité culturelle. *Socio-logos Journals Openedition*, 2 (3). Consulté le 30 mai 2021. URL: <http://journals.openedition.org/socio-logos/1962>; DOI: <https://doi.org/10.4000/socio-logos.1962>

Moldoveanu, M. (2006). *La compétence multiculturelle: Condition nécessaire pour enseigner en milieu urbain? Perceptions d'étudiants-maîtres francophones*. Francophonies d'Amérique, (21), 151–170. <https://doi.org/10.7202/1005370ar>

Nijenkamp, L. (2017). *Les éléments culturels et interculturels dans les manuels scolaires D'accord et Grandes Lignes: Une analyse comparative des méthodes de niveau havo les plus utilisées pendant les cours de français aux Pays-Bas* (La thèse de master). Université d'Utrecht. Pays-Bas.

Özen, D. ve Dağyar, M. (2020). Çokkültürlülük bağlamında ortaöğretim İngilizce ders kitaplarının incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 53(2), 1-36.

Parekh, B. (1999). Political theory and the multicultural society. *Radical Philosophy*, 13(95), 27-32.

Parekh, B. (2002). *Çokkültürlülüğü yeniden düşünmek*. Ankara: Phoenix Yayınevi.

Taylor, C. (1996). *Çokkültürlülük / tanınma politikası*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Touraine, A. (2000). *Eşitliklerimiz ve farklılıklarımızla birlikte yaşayabilecek miyiz?*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Ulukaya-Öteleş, Ü. (2020). 2018 Sosyal bilgiler öğretim programına çokkültürlü eğitimin yansımaları. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(3), 500-516.

Wach, E., & Ward, R. (2013). *Learning about qualitative document analysis*.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (11. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Uluslararası Ders Kitapları ve Eğitim Materyalleri Dergisi

Gamification in Social Studies Courses¹

Mert Mustafa Ak²

Cukurova University, Faculty of Education, Department of Turkish and Social Sciences Education

Şahin Oruç³

Yıldız Technical University, Faculty of Education, Department of Social Sciences Education

ABSTRACT

Research Article

In the transfer of information, concepts, skills and values in the content of social studies curricula, direct expression or indoctrination methods are often used. Considering the importance of enriching educational environments with different methods, techniques and materials, it is thought that gamification can be an alternative method in teaching these knowledge, concepts, skills and values included in the social studies curriculum. In the research, it is aimed to reveal the effect of gamification use in social studies education on students' motivation towards the course, their academic success and, permanence. In this direction, the subject of "Journey to History", which is in the "Culture and Heritage" learning area of the social studies lesson, was gamified by adhering to the gamification design principles. The research was carried out in a public secondary school located in Sarıçam district of Adana province in the 2021-2022 academic year. The sample of the research consists of 44 students in two branches, which were determined by random assignment from among the 5th grade branches. In the study, which was designed with a quasi-experimental design with pretest posttest control group, one of the quantitative research methods, the data were collected through the social studies course motivation scale and the academic achievement test developed by the researcher. SPSS package program was used in the analysis of the data. In the experimental process, which lasted for about 6 weeks, the lessons were carried out with the control group as prescribed by the current curriculum, while the experimental group was carried out with gamification applications. The data obtained as a result of the research show that gamification significantly increases the academic success, general motivation of students in social studies courses and the permanence.

Received: 02.05.2022

Revision received:
25.05.2022

Accepted: 29.05.2022

Published online:
29.05.2022

Key Words: Social studies, game, gamification

¹ This study was produced by the first author, under the supervision of the second author, from the master's thesis named "Gamification in Social Studies Lessons".

¹ Corresponding author:

Research Assistant

mertak213@gmail.com

Orcid: 0000-0002-5593-405X

²Associate Professor

sahinoruc44@hotmail.com

Orcid: 0000-0001-8666-3654

Sosyal Bilgiler Derslerinde Oyunlaştırma*

Mert Mustafa Ak¹

Çukurova Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü

Şahin Oruç²

Yıldız Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi Bölümü

ÖZ

Sosyal bilgiler öğretim programlarının içeriğindeki bilgiler, kavramlar, beceriler ve değerlerin aktarımında çoğu zaman düz anlatım veya telkin etme yöntemlerine başvurulmaktadır. Eğitim ortamlarını farklı yöntem, teknik ve materyallerle zenginleştirmenin önemi göz önüne alındığında, oyunlaştırmanın sosyal bilgiler öğretim programı içeriğinde yer alan bu bilgi, kavram, beceri ve değerlerin öğretiminde alternatif bir yaklaşım olabileceği düşünülmektedir. Araştırmada sosyal bilgiler eğitiminde oyunlaştırma kullanımının öğrencilerin derse yönelik motivasyonuna, akademik başarısına ve kalıcılığa etkisini ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu doğrultuda sosyal bilgiler dersi “Kültür ve Miras” öğrenme alanında yer alan “Tarihe Yolculuk” konusu oyunlaştırma tasarım ilkelerine bağlı kalınarak oyunlaştırılmıştır. Araştırma 2021-2022 öğretim yılında Adana ili Sarıçam ilçesinde bulunan bir devlet ortaokulunda gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın örneklemini 5. sınıf şubeleri arasından seçkisiz atama yoluyla belirlenen iki şubedeki 44 öğrenci oluşturmaktadır. Nicel araştırma yöntemlerinden ön test son test kontrol gruplu yarı deneysel desen ile tasarlanan çalışmada veriler “Sosyal Bilgiler Dersi Motivasyon Ölçeği” ve araştırmacı tarafından geliştirilen akademik başarı testi aracılığıyla toplanmıştır. Verilerin analizinde SPSS paket programından yararlanılmıştır. Yaklaşık 6 hafta süren deneysel süreçte dersler kontrol grubu ile mevcut öğretim programının öngördüğü şekilde yürütülürken deney grubu ile oyunlaştırma uygulamalarıyla yürütülmüştür. Araştırma sonucunda elde edilen veriler, oyunlaştırmanın sosyal bilgiler derslerinde öğrencilerin akademik başarısını derse yönelik genel motivasyonunu ve öğrenmede kalıcılığı anlamlı ölçüde arttırdığını göstermektedir.

Araştırma Makalesi

Alınma Tarihi:
02.05.2022
Düzeltilmiş hali alınma tarihi: 25.05.2022
Kabul Edilme Tarihi:
29.05.2022
Çevrimiçi yayınlanma tarihi: 29.05.2022

Anahtar Kelimeler: Sosyal bilgiler, oyun, oyunlaştırma

*Bu çalışma 2. yazarın danışmanlığında 1. yazar tarafından “Sosyal Bilgiler Derslerinde Oyunlaştırma” isimli yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

¹ Sorumlu yazar iletişim bilgileri:
Araştırma Görevlisi
mertak213@gmail.com
Orcid: 0000-0002-5593-405X

² Doçent Dr.
sahinoruc44@hotmail.com
Orcid: 0000-0001-8666-3654

Giriş

Sosyal bilimler, geçmiş ve günümüz bağlamında insan ve toplum arasındaki bağı inceleyen disiplinler bütünü olarak tanımlanabilir. Sosyal bilgiler ise ilköğretim okullarının 4-5-6-7. sınıflarında bulunan bir ders veya öğretim programıdır. İkisi arasındaki ilişkiye bakıldığında sosyal bilgiler derslerinin, sosyal bilimlerin ürettiği bilgileri sadeleştirerek bilginin ilköğretim seviyesindeki öğrencilere uygun hale getirilmesinde katkısının olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Bu noktada da hedef kitlenin yani ilköğretim öğrencilerinin yaş, ilgi, hazırbulunuşluk ve motivasyon gibi özellikleri önem kazanmaktadır (Kabapınar, 2019).

Öte yandan öğrenme, açık bir bilinç ve planlanmış etkinlikler gerektiren aktif bir süreç olduğu için motivasyonla yakından ilgili bir kavramdır. Eğer motivasyonları yeterli düzeyde değilse sınıftaki en yetenekli öğrenciler dahi öğrenmede sorun yaşayabilirler. Bu nedenle eğitimcilerin, öğrencilere sınıfta aktif bir şekilde öğrendikleri, üretken oldukları ve etkinliklere katılma konusunda motivasyonlarının üst düzeyde olduğu bir öğretim programı sağlaması gerekmektedir (Stipek, 2002). Öğrencilerin birbirinden farklı ilgi ve ihtiyaçlarının bulunması ya da motivasyonlarını farklı şekillerde sağlayabilecekleri gibi noktalar göz önünde bulundurulduğunda, böyle bir öğretim programının içeriğinde farklı öğretim strateji, yöntem, teknik ve materyallerinin kullanımına yer verilmesi önem arz eder.

Sosyal bilgiler derslerinde de tıpkı diğer derslerde olduğu gibi sadece tek bir öğretim yöntem veya tekniğine bağlı kalınmamalı; derste öğretilmesi hedeflenen noktalarla örtüşecek birçok farklı yöntem ve teknik arasından en uygun olanları seçilmelidir (Çelikkaya, 2008; aktaran Çelikkaya ve Kuş, 2009). Başka bir deyişle öğretim, farklı öğrenci profillerine hitap edebilecek şekilde zenginleştirilmelidir. Sosyal bilgiler dersinin en önemli özelliklerinden birisi, etkili vatandaşlar yetiştirmek adına belki de hayat boyu kullanılacak çok geniş ve farklı disiplinler tarafından üretilen bilgileri tek bir potada eritip öğrencilere sunan bir çalışma alanı olmasıdır. Bu doğrultuda sosyal bilgiler dersi öğretim programlarının içeriği yoğun bilgi akışına dayalı olabilmektedir. Öğretmenlerin okullarda çoğu zaman kısıtlı bir zamana sahip olması ve bununla birlikte müfredatı yetiştirme kaygıları da düşünüldüğünde, sosyal bilgiler öğretim programlarının içeriğindeki bilgiler, kavramlar, beceriler ve değerlerin aktarımında çoğu zaman düz anlatım veya telkin etme yöntemlerine başvurulmaktadır. Oyunlaştırmanın sosyal bilgiler öğretim programı içeriğinde yer alan bu bilgi, kavram, beceri ve değerlerin öğretiminde alternatif bir yaklaşım olabileceği düşünülmektedir.

Öğretim ortamının zenginleştirilmesine katkı sağlayacak öğretim yaklaşımlarından biri olarak görebileceğimiz “oyunlaştırma” kavramı, özellikle geride bıraktığımız on yıllık sürecin başından itibaren üretim, finans, pazarlama gibi alanlarda kendini göstermiş ve popüleritesini günden güne artırmıştır. Belki de artan bu popülerite oyunlaştırmanın eğitim alanına da entegre edilebilecek bir yaklaşım olarak gündeme gelmesine zemin hazırlamıştır.

En kabul gören haliyle “oyun tasarlama ilkelerinin oyun dışı ortamlarda kullanılması” şeklinde tanımlanan oyunlaştırma, hedef kitlenin belli fiziksel ya da psikolojik amaçlara ulaşabilmesi adına onları motive etmeyi hedefleyen disiplinler arası bir yaklaşımdır. Bu amaçlar, belli uygulamalar aracılığıyla günlük bir görevi tamamlamak şeklinde olabileceği gibi özellikle eğitim bağlamında daha hızlı ve nitelikli öğrenmeyi sağlamak gibi amaçlar da olabilmektedir (Stieglitz, Lattemann, Robra-Bissantz, Zarnekow ve Brockmann, 2017). Oyunlaştırmanın sınıflarda öğretimin bir parçası haline getirilmesiyle, öğrenciler yeni yollarla öğrenme ve normal ders akışında sıkıcı buldukları görevleri dahi keyif alarak yerine getirmeleri için motive edilebilir (Hanus ve Fox, 2015).

Çalışmada da öğretimi çeşitlendirecek ve zenginleştirilecek alternatif yollardan biri olabilecek oyunlaştırmanın, sosyal bilgiler dersi konularının öğretimi üzerindeki etkisi incelenmeye çalışılmıştır. Eğitim alanında birçok farklı branşa ait konuların öğretiminde oyunlaştırma yaklaşımına başvurulmuş çalışmalara sıkça rastlanılsa da (Ulus, 2021; Yaşar, 2021;

Uyar, 2019; Tapan, 2021; Hanus ve Fox, 2015; Su ve Cheng, 2014; Buckley ve Doyle, 2016; Chapman ve Rich, 2018; Berkling ve Thomas, 2013; Gåsland, 2011; Goehle, 2013; Barata, Gama, Jorge ve Goncalves, 2013; McDaniel, Lindgren ve Friskics, 2012; Li, Dong, Untch ve Chasteen, 2013) sosyal bilgiler alanında oyunlaştırmayla ilgili yapılan uygulamalar yeterli düzeyde değildir. Buna rağmen sosyal bilgiler alanında oyunlaştırmayla ilgili yapılmış az sayıdaki çalışmada (Bayram ve Çalışkan, 2019; Yıldız, Topçu ve Kaymakçı, 2021; Öztürk ve Korkmaz, 2020) olumlu sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir. Bu durum, bu çalışmanın yapılmasında önemli bir etken ve motivasyon kaynağı olarak görülmüştür.

Oyunlaştırma

Oyunlaştırma kavramı ilk olarak 2003 yılında Britanyalı oyun tasarımcısı Nick Pelling tarafından ortaya atılsa da bu kavram ancak 2010'lu yıllardan sonra günümüzde kullandığımız anlamıyla geniş çevreler tarafından kabul edilmiştir. Peki oyunlaştırma tam olarak nedir? Deterding, Dixon, Khaled ve Nacke (2011)'ye göre oyunlaştırma: "Oyun tasarım elementlerinin oyun olmayan ortamlarda kullanımıdır". Marczewski (2013)'ye göre oyunlaştırma: "Motivasyonu artırmak, ilgi çekmek ve davranışları etkilemek için gerçek hayat görevlerini oyun metaforlarına dönüştüren bir uygulamadır". Werbach & Hunter (2012) oyunlaştırma kavramını: "oyun elementleri ve oyun tasarım tekniklerinin oyun dışı içeriklerde kullanımı" şeklinde tanımlamaktadır. Zichermann & Cunningham (2011)'a göre ise oyunlaştırma: "Kullanıcıları çekmek ve problemleri çözmek için oyunsal düşünmenin ve oyun mekaniklerinin kullanılması sürecidir". Oyunlaştırmaya bu çerçeveden bakıldığında aynı anda hem güçlü hem de esnek bir yapıda olduğu görülebilir. Bu yapısı sayesinde oyunlaştırma, insanların motivasyonlarını artırarak herhangi bir problemin çözülmesi veya hedeflenen bir davranış değişikliği için kullanılabilir (Zichermann & Cunningham, 2011). Nitekim oyunlaştırmının yıllar içinde kullanım alanlarını genişlettiği söylenebilir. İlk olarak iş yerlerinde patronlar tarafından, işçilerin işe olan bağlılıklarını, motivasyonlarını ve dolayısı ile performanslarını arttırmak üzere kullanılmışsa da ilerleyen süreçte eğitim ortamlarında öğrencilerin derslere yönelik motivasyonlarını ve buna paralel olarak akademik başarılarını arttırmak üzere de yaygın olarak kullanılmaya başlamıştır.

Oyunlaştırmının temelleri, büyük oranda oyun tasarım teorisinin prensiplerine bağlıdır. Ancak, aralarında çok küçük bir bağlantı bulunsa dahi genel çerçevede oyunlaştırılmış bir sistem oluşturmak, bir oyun oluşturmaktan her zaman farklıdır. (Mora, Gonzalez ve Arnedo-Moreno, 2015). Werbach ve Hunter (2012) tarafından 6D olarak bilinen, oyunlaştırma için 6 farklı adımın sıralandığı bir oyunlaştırma tasarım sistemi geliştirilmiştir:

1. DEFINE business objectives (İş hedeflerini belirle)
2. DELINEATE target behaviors (Hedef davranışları betimle)
3. DESCRIBE your players (Oyuncularını tanımla)
4. DEVISE activity cycles (Faaliyet döngüsünü tasarla)
5. DON'T forget the fun! (Eğlenceyi unutma)
6. DEPLOY the appropriate tools (Uygun araçları yerleştir)

Etkili bir oyunlaştırma için hedefleri iyi anlamak kritik bir noktadır. Burada bahsedilen hedefler işçilerin üretimini arttırmak, müşterileri muhafaza etmek gibi daha özel performans hedefleridir. Eğitim-öğretim bağlamında düşünüldüğünde bu hedefler, öğretim programlarında her konu için belirlenen kazanımlar olmalıdır. Bu adımın atlanması durumunda muhtemelen başarısız bir oyunlaştırma girişimiyle karşı karşıya kalınır. Hedefler belirlendikten sonra oyunculardan istenen davranışlara ve bunların ölçülmesine odaklanılmalıdır. Hedef davranışlar özel ve somut olmalıdır. Bir sonraki adım oyuncuların tanımlanmasıdır. Oyuncuların motivasyonlarının nasıl sağlanacağına bilinmesi için onları tanımak önemlidir. Oyuncuların ne yaptığı, neden yaptığı ve sistemin buna nasıl yanıt verdiği konuları ise faaliyet döngüsünü ifade eder. Motivasyon, faaliyet ve geri bildirim unsurları kendi aralarında bir döngü oluşturur. Bütün

bu teknik konulara odaklanılmışken oyunların vazgeçilmezi olan eğlence unsuru, bir oyunlaştırma tasarımında göz ardı edilmemelidir. Son aşamada oluşturulan oyunlaştırma uygulanmalı ve eksikleri belirlenerek düzenlenmelidir (Werbach ve Hunter, 2012).

Araştırmanın Amacı

Çalışma kapsamında oyunlaştırma yaklaşımıyla öğretimin, sosyal bilgiler derslerini alan öğrencilerin derse yönelik motivasyonuna, akademik başarısına ve öğrenmenin kalıcılığına olan etkisini ortaya koymak amaçlanmaktadır. Bu temel hedef doğrultusunda aşağıdaki alt problemlere cevap aranmaktadır:

1. Deney ve kontrol grubunun sosyal bilgiler dersine ilişkin motivasyon ön test ve son test puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
2. Deney ve kontrol grubunun akademik başarı ön test ve son test puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
3. Deney grubunun akademik başarı son test ve kalıcılık testi puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

Araştırmanın Önemi

Özellikle son 10 yıllık süreçte motivasyon artırma hususunda çok önemli görülen oyunlaştırma; finans, pazarlama, sağlık gibi birçok alanda uygulanmakla beraber eğitim alanında da yeni ve alternatif bir yaklaşım olarak karşımıza çıkmaktadır. Mevcut literatür incelendiğinde özellikle Türkçe eğitimi, bilgisayar eğitimi, fen eğitimi ve yabancı dil eğitimi gibi alanlarda, oyunlaştırmanın bir eğitim – öğretim yaklaşımı olarak kullanıldığı birçok çalışmaya rastlanılmaktadır. Fakat sosyal bilgiler eğitimi alanında oyunlaştırmanın kullanıldığı çalışmalar yeterli düzeyde değildir. Bu doğrultuda yapılacak bu çalışma, literatürdeki böyle bir boşluğu dolduracak nitelikte olacağından önem arz etmektedir. Ayrıca çalışmanın sosyal bilgiler dersleri için oyunlaştırmanın etkili bir yaklaşım olup olamayacağı konusunda tereddüt yaşayan alan eğitimcileri için bir referans kaynağı olabileceği düşünülmektedir.

Yöntem

Model

Oyunlaştırma yaklaşımıyla öğretimin, sosyal bilgiler derslerini alan öğrencilerin derse yönelik motivasyonlarına ve ders başarısına olan etkisini ortaya koymayı amaçlayan bu çalışma, nicel araştırma yöntemlerinden ön test-son test kontrol gruplu seçkisiz desen ile tasarlanmıştır. Bu desen, uygulanan ön test sayesinde seçkisiz atanan grupların denkliği konusunda araştırmacıya nitelikli bilgi verebilmesi ve her grubun kendi içindeki gelişimini ortaya koyabilmesi açısından avantajlı görülmektedir (Tuncer, 2020).

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini 2021-2022 eğitim-öğretim yılında öğrenim gören tüm ortaokul 5. sınıf öğrencileri; örneklemini ise 2021-2022 eğitim-öğretim yılında Adana ili Sarıçam ilçesinde bulunan bir devlet ortaokulunda öğrenim gören 5. sınıf öğrencileri arasından seçkisiz atama yoluyla belirlenen iki şubedeki öğrenciler oluşturmaktadır. Pandemi koşullarının da etkisiyle iki grupta da sürecin tamamına katılamayan öğrenciler çalışmaya dâhil edilmemiş ve bu iki gruptaki toplam 44 öğrenci, araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Sosyoekonomik düzeyi düşük bir bölgeden rastgele olarak yapılan örneklem seçiminde öğrencilerin daha önce böyle bir uygulama sürecinde bulunmamış olmaları ve okulun fiziki şartlarının uygulamanın yapılabilmesi açısından yeterli düzeyde olması gibi hususlar göz önünde bulundurulmuştur. Örneklemeye ilişkin detaylı bilgiler Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Örneklemeye ilişkin bilgiler

	Cinsiyet	N	%
Deney Grubu	Kız	14	64
	Erkek	8	36
	Toplam	22	100
Kontrol Grubu	Kız	9	41
	Erkek	13	59
	Toplam	22	100
Toplam		44	100

Tablo 1’de gösterildiği üzere deney grubunda araştırmaya dahil edilen 14 kız ve 8 erkek öğrenci, kontrol grubunda ise 9 kız ve 13 erkek öğrenci bulunmaktadır. Deney grubunun yüzde 64’ü kız, yüzde 36’sı erkek öğrencilerden oluşurken; kontrol grubunun yüzde 41’ini kız, yüzde 59’unu ise erkek öğrenciler oluşturmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Çalışmada verilerin toplanması için “Sosyal Bilgiler Dersi Motivasyon Ölçeği”nden (Gömlüksiz ve Kan, 2012) yararlanılmıştır. Ölçeğin çalışmada kullanılabilmesi için gerekli izin ölçek sahibinden alınmıştır. Araştırmacı tarafından geliştirilen “Sosyal Bilgiler Dersi Tarihe Yolculuk Konusu Akademik Başarı Testi” ise araştırmadaki diğer veri toplama aracıdır. Veri toplama araçlarına ait detaylı bilgilere aşağıda yer verilmiştir.

Sosyal Bilgiler Dersi Motivasyon Ölçeği

Sosyal Bilgiler derslerinde oyunlaştırma kullanımının, öğrencilerin derse yönelik motivasyonlarına olan etkisini ortaya koymak amacıyla Gömlüksiz ve Kan (2012) tarafından geliştirilen “Sosyal Bilgiler Dersi Motivasyon Ölçeği” kullanılmıştır. Ölçek; beşli likert tipindedir ve 23 maddeden oluşmaktadır. “Tamamen katılıyorum=5”, “Katılıyorum=4”, “Kısmen katılıyorum=3”, “Katılmıyorum=2”, “Hiç katılmıyorum=1” şeklinde derecelendirilmiştir. Ölçeği geliştiren araştırmacılar tarafından, ölçeğin yapı geçerliliğini ortaya koymak amacıyla yapılan faktör analizi sonucunda “içsel motivasyon”, “önemseme” ve “dışsal motivasyon” olmak üzere 3 faktör boyutu bulunmuştur. Ölçeğin toplam Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı .79 olarak hesaplanmıştır. Bu çalışmada Sosyal Bilgiler Dersi Motivasyon Ölçeği, ilköğretimin ikinci kademesinde bulunan 5. sınıf öğrencilerine uygulanmış ve ölçeğin 3 alt boyutuna ilişkin Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı; içsel motivasyon alt boyutu için .54, önemseme alt boyutu için .51 ve dışsal motivasyon alt boyutu için .65 olarak hesaplanmıştır.

Sosyal Bilgiler Dersi Tarihe Yolculuk Konusu Akademik Başarı Testi

Çalışmada, deney-kontrol grubunun uygulama öncesi ve sonrası başarı durumlarını ortaya koyabilmek ve deney grubu ile gerçekleştirilen oyunlaştırma uygulamasının kalıcılığını belirlemek adına araştırmacı tarafından MEB sosyal bilgiler dersi öğretim programında 5. sınıf, 2. öğrenme alanı olan “Kültür ve Miras” öğrenme alanındaki “Tarihe Yolculuk” konusunu kapsayan, 20 maddelik bir akademik başarı testi hazırlanmıştır. Başarı testi, A-B-C-D şeklinde dört bölümden oluşmakta ve her bölüm beşer adet soru içermektedir. Bölümlerdeki soru tipleri sırasıyla; doğru-yanlış, boşluk doldurma, eşleştirme ve çoktan seçmeli olacak şekilde düzenlenmiştir. Testin hazırlanma sürecinde 2 alan uzmanı ve 1 ölçme-değerlendirme uzmanının görüşlerine başvurulmuştur; uzman görüşleri doğrultusunda öğrenci düzeyine uygun olması açısından 20 madde ile sınırlı tutulan başarı testi, öğretim aracının etkililiğini daha nitelikli bir şekilde ortaya koyacağı ve şans başarısını azaltacağı düşünülmüş farklı soru

tiplerinde oluşturulmuştur. Testteki maddelerin güçlük indeksi (p) ortalaması 0,48 olarak hesaplanmıştır. Bu durum, hazırlanan testin başarı testleri için istenilen ortalama güçlük düzeyinde olduğunu göstermektedir (Atılğan, 2019). Testin iç tutarlılık katsayısını hesaplamak için Kuder-Richardson 20 (KR-20) formülü uygulanmış ve KR 20 değeri 0,86 olarak hesaplanmıştır. Ayrıca son test uygulamasından 4 hafta sonra deney ve kontrol grubuna tekrar test uygulanmış; yapılan analiz sonucunda testin Pearson Momentler Çarpımı korelasyon katsayısı 0,83 olarak hesaplanmıştır. Bu durum, başarı testinin kararlılığının yüksek olduğunu göstermektedir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Çalışmadan elde edilen verilerin analizi için SPSS 25 paket programı kullanılmıştır. İlk etapta deney ve kontrol grubundan elde edilen ön test, son test ve deney grubundan elde edilen tekrar test verilerine, parametrik veya nonparametrik ölçümlerden hangisinin yapılacağına karar verilmiştir. Bu doğrultuda verilerin normal dağılım gösterip göstermediğini ortaya koymak amacıyla Skewness (Çarpıklık) ve Kurtosis (Basıklık) değerlerine bakılmış ve verilerin normal dağılım gösterdiği belirlenmiştir. Verilerin homojenlik değerleri içinse Levene Testi yapılmış ve verilerin homojenliği ortaya konulmuştur. Normallik ve homojenlik koşulu sağlandığı için parametrik ölçümlerden Bağımsız Örneklem T Testi uygulanarak analizler yapılmıştır. Deney grubuna uygulanan akademik başarı son testi ile kalıcılık testi arasındaki korelasyonun belirlenmesi için Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayı Analizi yapılmıştır.

Bulgular

Araştırmanın Birinci Alt Problemine İlişkin Bulgular

Araştırmanın birinci alt problemi kapsamında deney ve kontrol grubunun sosyal bilgiler dersine ilişkin motivasyon ön test ve son test puanları arasında anlamlı bir farkın olup olmadığı incelenmiştir. Bu alt probleme ilişkin uygun analiz tekniğine karar verilebilmesi için verilerin normallik ve homojenliğine bakılmış; verilerin normallğine ilişkin Skewness ve Kurtosis değerlerine Tablo 2’de, homojenliğine ilişkin yapılan Levene’s test sonuçlarına ise Tablo 3’te yer verilmiştir.

Tablo 2. *Motivasyon ön test-son test verilerinin normal dağılım analizi sonuçları*

	N	\bar{X}	Ss	Skewness	Kurtosis
Ön test	44	3,13	,07	,04	-,53
Son test	44	4,13	,06	,00	-1,3

Tablo 2 incelendiğinde motivasyon ön test-son test verilerine ait Skewness ve Kurtosis değerlerinin -1,5 ile +1,5 arasında olduğu görülmektedir. Bu durum motivasyon ön test-son test verilerinin normal dağıldığını göstermektedir.

Tablo 3. *Motivasyon ön test-son test verilerinin Levene’s test sonuçları*

Motivasyon	Levene’s Test	
	F	P
Ön test	,811	,373
Son test	,112	,740

Tablo 3 incelendiğinde motivasyon verilerinin varyansının ön test için ($F=,811$), son test için ($F=,112$) olduğu ve verilerin homojenliğinin sağlandığı görülmektedir ($p>0,05$). Veriler normal dağılım gösterdiği ve homojen olduğu için parametrik testlerden bağımsız örneklem t testi yapılmasına karar verilmiştir. Deney ve kontrol gruplarının motivasyon ön test verilerini analiz etmek amacıyla yapılan bağımsız örneklem t testi sonuçlarına Tablo 4'te yer verilmiştir.

Tablo 4. *Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin motivasyon ön test ortalamaları bağımsız örneklem t testi sonuçları*

Boyut	Grup	N	\bar{X}	ss	sd	t	p
İçsel motivasyon	Deney	22	3,03	,78	42	-1,183	,243
	Kontrol	22	3,26	,48			
Önemseme	Deney	22	3,23	,63	42	-1,981	,054
	Kontrol	22	3,66	,78			
Dışsal motivasyon	Deney	22	2,86	,68	42	1,545	,130
	Kontrol	22	2,55	,64			
Genel motivasyon	Deney	22	3,05	,55	42	-1,055	,297
	Kontrol	22	3,21	,42			

Tablo 4'te yer alan, deney ve kontrol grubu motivasyon ön test verileri arasındaki anlamlılığın test edilmesi amacıyla yapılan bağımsız örneklem t testi sonuçlarına göre, öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine yönelik motivasyon düzeyleri; içsel motivasyon ($t=-1,183$), önemseme ($t=-1,981$) ve dışsal motivasyon ($t=1,545$) boyutları için istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($p>0,05$). Ayrıca ölçeğin geneli için de deney ve kontrol grubu öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine yönelik motivasyon düzeyleri ($t=-1,055$), anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır ($p>0,05$).

Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin motivasyon ön test puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olmadığı belirlenmesinin ardından motivasyon ön test-son test fark puanları hesaplanmış; fark puanları üzerinden yapılan bağımsız örneklem t testi sonuçlarına Tablo 5'te yer verilmiştir.

Tablo 5. *Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin motivasyon ön test-son test fark ortalamaları bağımsız örneklem t testi sonuçları*

Boyut	Grup	N	\bar{X}	ss	sd	t	p
İçsel motivasyon	Deney	22	1,51	,96	42	5,166	,000
	Kontrol	22	,36	,40			
Önemseme	Deney	22	1,36	,64	42	4,107	,000
	Kontrol	22	,55	,65			
Dışsal motivasyon	Deney	22	,53	1,1	42	-1,320	,194
	Kontrol	22	,93	,86			
Genel motivasyon	Deney	22	1,20	,67	42	3,589	,001
	Kontrol	22	,58	,46			

Tablo 5 incelendiğinde, deney ve kontrol grubu öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine yönelik motivasyon düzeyleri; içsel motivasyon ($t=5,166$) ve önemseme ($t=4,107$) boyutları için deney grubu lehine istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterirken ($p<0,05$), dışsal motivasyon boyutu için ($t=-1,320$) deney ve kontrol grubu arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>0,05$). Ölçeğin tamamı için ise ($t=3,589$) deney grubu lehine anlamlı bir fark bulunduğu görülmektedir ($p<0,05$).

Araştırmanın İkinci Alt Problemine İlişkin Bulgular

Araştırmanın ikinci alt problemi kapsamında, deney ve kontrol grubunun akademik başarı ön test ve son test puanları arasında anlamlı bir farkın olup olmadığı incelenmiştir. Bu alt probleme ilişkin uygun analiz tekniğine karar verilebilmesi için öncelikle verilerin normallik değerlerine bakılmıştır. Verilerin normalliği için Skewness (Çarpıklık) ve Kurtosis (Basıklık) değerleri analiz edilmiş; analiz sonuçlarına Tablo 6’da yer verilmiştir.

Tablo 6. Akademik başarı ön test-son test verilerinin normal dağılım analizi sonuçları

	Grup	N	\bar{X}	Ss	Skewness	Kurtosis
Ön test	Deney	22	2,73	,42	,70	,79
	Kontrol	22	1,59	,43	1,2	,87
Son test	Deney	22	13,14	,89	-,13	-1,1
	Kontrol	22	6,50	,65	-1,0	,23

Tablo 6’da yer alan Skewness ve Kurtosis değerleri incelendiğinde, değerlerin -1,5 ile +1,5 arasında olduğu görülmektedir. Tabachnik ve Fidell (2013), bu değerlerin -1,5 ile +1,5 arasında olmasının verilerin normal dağılımını gösterdiğini belirtmiştir. Verilerin normal dağılım gösterdiğinin belirlenmesinin ardından homojenliğini ortaya koymak amacıyla ön test-son test puanlarının ortalaması alınarak Levene’s test yapılmış; sonuçlara Tablo 7’de yer verilmiştir.

Tablo 7. Ortalama başarı Levene’s test sonuçları

	Levene’s Test	
	F	P
Ortalama başarı	3,913	,054

Tablo 7 incelendiğinde akademik başarı verilerinin varyansının ($F=3,913$) homojen olduğu görülmektedir ($p>0,05$). Verilerin normalliği ve homojenliği sağlandığı için parametrik testlerin yapılmasına karar verilmiştir. Bu doğrultuda öncelikle deney ve kontrol grubunun akademik başarı ön test puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını ortaya koymak için bağımsız örneklem t testi yapılmış ve sonuçlara Tablo 8’de yer verilmiştir.

Tablo 8. Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin akademik başarı ön test puan ortalamaları bağımsız örneklem t testi sonuçları

	Grup	N	\bar{X}	ss	sd	t	p
Ön test	Deney	22	2,73	1,98	42	1,886	,066
	Kontrol	22	1,59	2,01			

Tablo 8 incelendiğinde, deney ve kontrol grubunun ön test puan ortalamalarının sırasıyla 2,73 ve 1,59 olarak bulunduğu görülmektedir. Yapılan bağımsız örneklem t testi

sonucunda deney ve kontrol grubunun akademik başarı ön test puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($t=1,886$, $p>0,05$). Deney ve kontrol grubunun akademik başarı ön test puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farkın olmadığı belirlenmesinin ardından akademik başarı ön test-son test fark ortalamalarına bakılmış; yapılan bağımsız örneklem t testi sonuçlarına Tablo 9’da yer verilmiştir.

Tablo 9. *Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin akademik başarı ön test-son test fark ortalamaları bağımsız örneklem t testi sonuçları*

	Grup	N	\bar{X}	ss	sd	t	p
Ön test- son test fark	Deney	22	10,41	3,81			
	Kontrol	22	4,91	3,49	42	4,991	,000

Tablo 9 incelendiğinde deney ve kontrol grubunun akademik başarı ön test-son test fark ortalamalarının sırasıyla 10,41 ve 4,91 olarak bulunduğu görülmektedir. Yapılan bağımsız örneklem t testi sonucunda bu iki grup arasında deney grubu lehine istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($t=4,991$, $p<0,05$).

Araştırmanın Üçüncü Alt Problemine İlişkin Bulgular

Araştırmanın üçüncü alt problemi kapsamında deney grubu öğrencilerinin akademik başarı son test ve kalıcılık testi puanları arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığı incelenmiştir. Bu alt probleme ilişkin uygun analiz tekniğine karar verebilmek amacıyla deney grubu akademik başarı son test ve kalıcılık testi verilerinin Skewness ve Kurtosis değerlerine bakılmış; sonuçlara Tablo 10’da yer verilmiştir.

Tablo 10. *Deney grubu akademik başarı son test ve kalıcılık testi verilerinin normal dağılım analizi sonuçları*

	N	\bar{X}	Ss	Skewness	Kurtosis
Son test	22	13,14	,89	-,13	-1,1
Kalıcılık testi	22	10,50	,66	,41	-,73

Tablo 10 incelendiğinde, deney grubu akademik başarı son test verilerinin Skewness ve Kurtosis değerlerinin sırasıyla -,13 ve -1,1; kalıcılık testi verilerinin Skewness ve Kurtosis değerlerinin ise sırasıyla ,41 ve -,73 olduğu görülmektedir. -1,5 ve +1,5 arasında yer alan bu değerler, verilerin normal dağılımını göstermektedir. Veriler normal dağılım gösterdiği için, deney grubu akademik başarı son test ve kalıcılık testi arasındaki ilişkiye Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayı Analizi ile bakılmış; analiz sonuçlarına Tablo 11’de yer verilmiştir.

Tablo 11. *Deney grubu akademik başarı son test ve kalıcılık testi arasındaki ilişki*

	Kalıcılık Testi
Son Test	,835

Tablo 11 incelendiğinde deney grubu öğrencilerinin akademik başarı son test ve kalıcılık testi puanları arasında yüksek düzeyde pozitif ve anlamlı bir ilişki ($r=,835$; $p<0,01$) olduğu görülmektedir.

Sonuç ve Tartışma

Araştırmanın birinci alt problemi kapsamında “Deney ve kontrol grubunun sosyal bilgiler dersine ilişkin motivasyon ön test ve son test puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusunun cevabı aranmıştır. Motivasyon ölçeğinden elde edilen verilere göre deney ve kontrol grubu öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine yönelik motivasyon düzeyleri; içsel motivasyon ve önemseme boyutları için deney grubu lehine istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterirken, dışsal motivasyon boyutu için deney ve kontrol grubu arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Ölçeğin tamamı için ise deney grubu lehine anlamlı bir fark bulunduğu görülmektedir. Buradan hareketle sosyal bilgiler dersindeki oyunlaştırma uygulamalarının, öğrencilerin derse yönelik motivasyonlarını büyük oranda artırdığı söylenebilir.

İlgili literatür incelendiğinde Ulus (2021) fen bilimleri eğitiminde, Yaşar (2021) çevrim içi ve yüz yüze kodlama eğitiminde, Uyar (2019) ise İngilizce eğitiminde oyunlaştırma uygulamalarının öğrencilerin derse yönelik motivasyonlarını artırdığı sonucuna ulaşırken; Tapan (2021) Türkçe eğitiminde, Taşkın (2020) ters yüz öğrenme ortamında, Ağaoğlu (2020) ise uzaktan İngilizce derslerinde oyunlaştırma uygulamalarının öğrencilerin motivasyon düzeylerine anlamlı bir etkisi olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Öte yandan Cohen ve diğerleri (2007; aktaran Özcan, 2019) yaptıkları etki büyüklüğü sınıflandırmasında, oyunlaştırmanın öğrencilerin motivasyonlarına olan etkisinin pozitif yönde ve küçük düzeyde olduğunu belirtmiştir. Castro ve diğerleri (2018)’ne göre de oyunlaştırma dikkat, tepki zamanı ve kalıcılığı geliştiren bilişsel motivasyon; doğru bilgilerin iletilmesini sağlayan sosyal motivasyon, pozitif duygular ve davranışların açığa çıkmasını sağlayan duygusal motivasyon olmak üzere motivasyonun üç farklı yönünü etkilemektedir.

Lister (2015), oyunlaştırmanın öğrenci motivasyonuna etkisi konulu 19 çalışmayı incelediği literatür analizinde, 19 çalışmadan 12’sinde (Abramovich ve diğerleri, 2013; Barata ve diğerleri, 2013; Charles ve diğerleri, 2011; De-Marcos ve diğerleri, 2014; Dominguez ve diğerleri, 2013; Gåsland, 2011; Goehle, 2013; Li ve diğerleri, 2013; McDaniel ve diğerleri, 2012; Mekler ve diğerleri, 2013a; Mekler ve diğerleri, 2013b; O’Donovan ve diğerleri, 2013) oyunlaştırmanın öğrenci motivasyonunu olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşıldığını; sadece 2 çalışmada (Berkling ve Thomas, 2013; Hanus ve Fox, 2015) oyunlaştırmanın öğrenci motivasyonuna herhangi bir etkisinin olmadığı ya da olumsuz yönde bir etkisinin olduğunu belirtmiştir. Buna ek olarak bazı çalışmalar motivasyon açısından karma sonuçlar vermiştir (Dominguez ve diğerleri, 2013; Haaranen ve diğerleri, 2014; Meyer, 2008). Dominguez (2013), öğrencilerin %31’inin oyunlaştırılmış öğrenme ortamını motive edici bulduklarını ancak %62’sinin geleneksel öğrenme etkinliklerini daha motive edici bulduklarını belirtmiştir. Chapman ve Rich (2018)’e göre öğrencilerin büyük çoğunluğu eğitimde oyunlaştırma kullanımını, geleneksel yöntemlere göre çok daha motive edici bulmaktadır. Yıldız ve diğerleri (2021), oyunlaştırmanın sosyal bilgiler öğretmen adaylarının motivasyonunu anlamlı ölçüde artırdığını belirtmiştir. Bayram ve Çalışkan (2019) ise oyunlaştırılmış yaratıcı etkinliklerle işlenen sosyal bilgiler derslerinde, oyunlaştırmanın öğrencilerin derse yönelik motivasyonlarını artırdığı sonucuna ulaşmıştır.

Literatürdeki çalışmalar büyük oranda oyunlaştırmanın öğrencilerin motivasyonlarına yönelik olumlu etkisini ortaya koyarken, bu çalışmada da benzer bir sonuca ulaşılmıştır. Bu durum, oyunlaştırma uygulamalarının öğrenme ortamını daha eğlenceli hale getirerek öğrencilerin ilgisini çekmesiyle açıklanabilir. Nitekim Prensky (2001; aktaran Su ve Cheng, 2014) oyunların motive edici gücünün eğitimde yaşanan motivasyonel problemlerin çözümünde kullanılabileceğini belirtmiştir.

Araştırmanın ikinci alt problemi kapsamında “Deney ve kontrol grubunun akademik başarı ön test ve son test puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusunun yanıtı aranmıştır. Akademik başarı testinden elde edilen verilere göre deney grubundaki öğrencilerin sosyal bilgiler dersi başarı düzeyleri, kontrol grubu öğrencilerinin sosyal bilgiler dersi başarı

düzeylerinden anlamlı ölçüde yüksek bulunmuştur. Bu doğrultuda sosyal bilgiler dersinde oyunlaştırma uygulamalarının öğrencilerin akademik başarısını anlamlı düzeyde artırdığı söylenebilir. İlgili literatür incelendiğinde; Tapan (2021), Çayır (2021) ve Ulu (2019) Türkçe eğitiminde, Ulus (2021) ve Karayılan Tunç (2019) fen bilimleri eğitiminde, Yaşar (2021) çevrim içi ve yüz yüze kodlama eğitiminde, Ağaoğlu (2020) ve Uyar (2019) İngilizce eğitiminde, Fidan (2019) ve Türkan (2019) bilişim teknolojileri eğitiminde, Karamert (2019) ise matematik eğitiminde oyunlaştırma uygulamalarının öğrencilerin akademik başarısını olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşmıştır. Su ve Cheng (2014)'e göre oyunlaştırma uygulamaları öğrencilerin akademik başarısını artırırken, Buckley ve Doyle (2016) da benzer bir sonuca ulaşarak oyunlaştırılmış çevrim içi öğrenme ortamının öğrencilerin akademik başarısını artırdığını belirtmiştir.

Öte yandan Taşkın (2020) oyunlaştırmanın ters yüz öğrenme ortamında öğrenim gören öğrencilerin akademik başarısına anlamlı bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşırken, Türkmen (2017) matematik eğitiminde oyunlaştırma uygulamalarının öğrencilerin akademik başarısını artırdığı fakat bu artışın anlamlı düzeyde olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Ortaokul 5. sınıf öğrencileri ile sosyal bilgiler derslerinde yapılan iki çalışmada ise Yıldırım (2018) sosyal bilgiler eğitiminde oyunlaştırma uygulamalarının öğrencilerin akademik başarısına anlamlı bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşırken, Öztürk ve Korkmaz (2020) oyunlaştırma ile desteklenen sosyal bilgiler eğitiminin öğrencilerin akademik başarısını geleneksel yöntemlerin kullanıldığı sosyal bilgiler eğitimine oranla büyük ölçüde artırdığı sonucuna ulaşmıştır. Literatürdeki çalışmaların büyük bir çoğunluğunda oyunlaştırmanın öğrencilerin akademik başarısını artırdığı sonucuna ulaşıldığı görülürken, bu araştırma sonucunda elde edilen veriler de sosyal bilgiler derslerinde oyunlaştırma uygulamalarının, öğrencilerin akademik başarısını anlamlı düzeyde artırdığını göstermektedir. Literatür ile büyük oranda paralellik gösteren bu durum, oyunlaştırma uygulamalarının sınıf içinde sağladığı rekabet ortamının öğrencileri daha başarılı olmaya teşvik etmesi ile açıklanabilir. Nitekim Türkan (2019) da oyunlaştırmanın akademik başarıya olan olumlu etkisini, ders içerisindeki rekabet ve eğlence ortamının öğrencilerde kazanma isteği uyandırması ile ilişkilendirmiştir.

Araştırmanın üçüncü alt problemi kapsamında “Deney grubunun akademik başarı son test ve kalıcılık testi puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusunun yanıtı aranmıştır. Akademik başarı son test ve kalıcılık testinden elde edilen verilere göre deney grubu öğrencilerinin akademik başarı son test ve kalıcılık testi puanları arasında yüksek düzeyde pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Buradan hareketle sosyal bilgiler derslerinde oyunlaştırma uygulamalarının öğrenmede kalıcılığı sağladığı sonucuna ulaşılabilir. İlgili literatür incelendiğinde Yaşar (2021)'ın kodlama eğitiminde kalıcılığı sağlamada oyunlaştırılmış yüz yüze ve çevrim içi öğrenme ortamlarının etkili olduğu sonucuna ulaştığı görülürken, Ağaoğlu (2020)'nun ise uzaktan İngilizce derslerinde kalıcılığı sağlamada oyunlaştırma uygulamalarının etkili olduğu sonucuna ulaştığı görülmektedir. Karayılan Tunç (2019), fen bilgisi eğitiminde oyunlaştırmanın kalıcılığı sağladığını belirtmiştir. Castro, Sibo ve Ting (2018)'e göre oyunlaştırma yöntemiyle öğretim, kalıcılığı sağlamada oyunlaştırmanın kullanılmadığı geleneksel yöntemlere oranla üstün bir performans göstermektedir. Bolat, Şimşek ve Ülker (2017)'in öğretmen adaylarıyla yaptığı çalışmada öğretmen adayları, oyunlaştırma uygulamalarının öğrenmede kalıcılığı sağladığı görüşünü belirtmişlerdir. Yapıcı ve Karakoyun (2017)'un biyoloji öğretmen adaylarıyla yaptıkları çalışmada ise öğretmen adaylarının oyunlaştırma uygulamalarının kalıcılığı artırdığı görüşünde olduğu belirtilmiştir. Oyunlaştırmanın öğrenmenin kalıcılık süresi üzerinde anlamlı farklar oluşturduğu sonucuna ulaşan başka çalışmalar da (Chen ve diğerleri, 2016; Hamzah ve diğerleri, 2015; Siemens ve diğerleri, 2015; aktaran Cömert ve Akgün, 2021) bulunmaktadır. Bayram ve Çalışkan (2019) ise sosyal bilgiler eğitiminde oyunlaştırmanın, öğrenmede kalıcılığı sağlama noktasında etkili olduğunu belirtmişlerdir.

Bu çalışmadan elde edilen sonuçlar da ilgili literatürle paralellik göstermektedir. Bu anlamda, oyunlaştırma uygulamalarının sosyal bilgiler eğitiminde kalıcılığı sağlama noktasında olumlu bir etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Bu durum, araştırmanın birinci alt problemi kapsamında motivasyonla ilgili ulaşılan sonuçlarla bağlantılı olarak, eğlence ve rekabet ortamının sağladığı içsel motivasyonun öğrenmede kalıcılığa da olumlu yansıdığı yorumuyla açıklanabilir.

Öneriler

Bu çalışmada sosyal bilgiler dersindeki oyunlaştırma uygulamalarının 5. sınıf öğrencilerinin derse yönelik motivasyonu, akademik başarıları ve öğrenmelerinin kalıcılığı üzerinde olumlu yönde bir etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ancak çalışmadaki bu sonuçlar sadece “Kültür ve Miras” öğrenme alanı içinde yer alan “Tarihe Yolculuk” konusunu kapsamaktadır. Bu doğrultuda araştırmacılar sosyal bilgiler dersindeki diğer konuların öğretiminde de oyunlaştırmanın etkisini ortaya koymak üzere farklı konuların oyunlaştırıldığı uygulamalara yönelebilirler. Aynı şekilde sosyal bilgiler dersinin farklı sınıf seviyeleri için de oyunlaştırmanın temele alındığı çalışmaların yapılması bu yaklaşımın sosyal bilgiler dersinin tüm kademelerindeki işlerliğini ortaya koymasından faydalı olabilir. Bu çalışma kapsamında yapılan oyunlaştırma tasarımı için Powerpoint programından yararlanılmıştır. Powerpoint programı dışında sürecin hiçbir unsuru, uygulama yapılan okulun fiziki şartları göz önünde bulundurularak dijital araçlardan seçilmemiştir. İlgili literatür incelendiğinde oyunlaştırma ile yapılan çalışmaların büyük çoğunluğunda dijital araçlar veya Web 2.0 araçlarının ön plana çıktığı görülmektedir. Bu doğrultuda uygun fiziki şartları olan okullarda uygulanmak üzere Web 2.0 araçları veya farklı dijital araçlardan yararlanarak oyunlaştırma tasarımları yapıp sosyal bilgiler derslerinde etkililiği araştırılabilir.

Kaynakça

Ağaoğlu, A. (2020). Uzaktan eğitimde oyunlaştırma uygulamalarının üniversite öğrencilerinin İngilizce derslerindeki akademik başarı ve motivasyonlarına etkisi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İnönü Üniversitesi, Malatya.

Barata, G., Gama, S., Jorge, J., & Gonçaves, D. (2013). Improving participation and learning with gamification. Proceedings of the First International Conference on gameful design, research, and applications, 10-17. doi:10.1145/2583008.2583010

Bayram, Y. T. ve Çalışkan, H. (2019). Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılan Oyunlaştırılmış Yaratıcı Etkinlikler: Bir Eylem Araştırması. *Journal of Individual Differences in Education*, 1(1), 30-49.

Berking, K., & Thomas, C. (2013). Gamification of a software engineering course and a detailed analysis of the factors that lead to its failure. Paper presented at the 2013 International Conference on Interactive Collaborative Learning, 525-530. doi:10.1109/ICL.2013.6644642

Bolat, Y. İ., Şimşek, Ö. ve Ülker, Ü. (2017). Oyunlaştırılmış çevrimiçi sınıf yanıtlama sisteminin akademik başarıya etkisi ve sisteme yönelik görüşler. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(4), 1741-1761.

Buckley, P., & Doyle, E. (2016). Gamification and student motivation. *Interactive learning environments, 24*(6), 1162-1175.

Castro, K. A. C., Sibó, Í. P. H., & Ting, I. H. (2018, August). Assessing gamification effects on e-learning platforms: An experimental case. In *International Workshop on learning technology for education in Cloud* (pp. 3-14). Springer, Cham.

Chapman, J. R., & Rich, P. J. (2018). Does educational gamification improve students' motivation? If so, which game elements work best?. *Journal of Education for Business, 93*(7), 315-322.

Cömert, Z. ve Akgün, E. (2021). Kitlesele Açık Çevrimiçi Derslerde (KAÇD) Oyunlaştırma. *Bilgi ve İletişim Teknolojileri Dergisi, 3*(2), 136-157.

Çelikkaya, T. ve Kuş, Z. (2009). Sosyal bilgiler dersinde öğretmenlerin kullandığı yöntemler. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 22*, 741-758.

Deterding, S., Dixon, D., Khaled, R., & Nacke, L. (2011, September). From game design elements to gamefulness: defining "gamification". In *Proceedings of the 15th international academic MindTrek conference: Envisioning future media environments* (pp. 9-15).

Fidan, G. (2019). Beşinci sınıf bilişim teknolojileri ve yazılım dersi etik ve güvenlik ünitesinin ters-yüz öğrenme ve oyunlaştırma yaklaşımları ile öğretimi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir.

Gåslund, M. (2011). Game mechanic based e-learning. *Science And Technology, Master Thesis* (June 2011). Retrieved October 4, 2014 from <http://ntnu.divaportal.org/smash/get/diva2:441760/FULLTEXT01>.

Goehle, G. (2013). Gamification and web-based homework. *PRIMUS: Problems, Resources, and Issues in Mathematics Undergraduate Studies, 23*(3), 234-246. doi:10.1080/10511970.2012.736451

Gömlüksiz, M. N. ve Kan, A. Ü. (2012). Sosyal bilgiler dersi motivasyon ölçeğinin geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 22* (2) , 0-0.

Hanus, M. D., & Fox, J. (2015). Assessing the effects of gamification in the classroom: A longitudinal study on intrinsic motivation, social comparison, satisfaction, effort, and academic performance. *Computers & Education, 80*(Jan 2015), 152-161.

Kabapınar, Y. (2019). Kuramdan Uygulamaya Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilimler Öğretimi, Genişletilmiş 6. Baskı, Pegem Akademi, Ankara

Karamert, Ö. (2019). Oyunlaştırmanın 5. sınıf matematik dersindeki başarıya ve tutuma etkisi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Düzce Üniversitesi, Düzce.

Karayılan Tunç, M. (2019). Oyunlaştırma unsurlarının fen başarısına ve kalıcılığına etkisi: bitki ve hayvanlarda üreme, büyüme ve gelişme' ünitesi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dicle Üniversitesi, Diyarbakır.

Korkmaz, Ö., & Öztürk, Ç. (2020). The effect of gamification activities on students' academic achievements in social studies course, attitudes towards the course and cooperative learning skills. *Participatory Educational Research*, 7(1), 1-15.

Li, C., Dong, Z., Untch, R. H., & Chasteen, M. (2013). Engaging computer science students through gamification in an online social network based collaborative learning environment. *International Journal of Information and Education Technology*, 3(1), 72-77. doi:10.7763/IJiet.2013.V3.237

https://www.lambton.on.ca/display_news.aspx?id=2147501461

Lister, M. (2015). Gamification: The effect on student motivation and performance at the post-secondary level. *Issues and Trends in Educational Technology*, 3(2), University of Arizona Libraries.

Marczewski, A. (2013). *Gamification: a simple introduction*. Andrzej Marczewski.

McDaniel, R., Lindgren, R., & Friskics, J. (2012). Using badges for shaping interactions in online learning environments. *Proceedings of the 2012 IEEE International Professional Communication Conference*, 55-76.

Özcan, Ş. (2019). Eğitimde oyunlaştırma üzerine yapılan araştırmalara ilişkin bir meta analiz çalışması (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Fırat Üniversitesi, Elazığ.

Stieglitz, S., Lattemann, C., Robra-Bissantz, S., Zarnekow, R., & Brockmann, T. (2017). *Gamification*. Berlin: Springer

Stipek, D. J. (2002). *Motivation to learn: From theory to Practice* (4th ed.). Boston: Allyn & Bacon.

Su, C. H., & Cheng, C. H. (2015). A mobile gamification learning system for improving the learning motivation and achievements. *Journal of Computer Assisted Learning*, 31(3), 268-286.

Tapan, M. (2021). Oyunlaştırma uygulamasının öğrencilerin Türkçe dersindeki akademik başarılarına ve ders motivasyonları ile öğretim materyaline ilişkin motivasyonlarına etkisi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Bahçeşehir Üniversitesi, İstanbul.

Taşkın, N. (2020). Oyunlaştırmanın ters yüz öğrenme ortamında öğrenim gören öğrencilerin motivasyonuna, katılımına ve akademik başarısına etkisi (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.

Türkan, A. (2019). Oyunlaştırma yönteminin ortaokul öğrencilerinin akademik başarı, motivasyon ve tutumlarına etkisi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

Türkmen, G. P. (2017). Oyunlaştırma yöntemiyle öğrenmenin öğrencilerin matematik başarılarına ve derse yönelik tutumlarına etkisi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Erciyes Üniversitesi, Kayseri.

Ulu, A. (2019). Ortaokul 7. sınıflarda oyunlaştırma yöntemi ile kelime öğretimi (Örnekleme: Tabu) (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Ağrı.

Ulus, G. (2021). Madde ve değişim ünitesi için oyunlaştırma kullanımının öğrencilerin akademik başarı ve motivasyonlarına etkisi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Uyar, G. (2019). Oyunlaştırmanın öğrencilerin kelime öğrenimi başarıları ve motivasyonuna etkisi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

Werbach, K., & Hunter, D. (2012). *For the win: How game thinking can revolutionize your business*. Wharton digital press.

Yapıcı, İ. Ü. ve Karakoyun, F. (2017). Biyoloji öğretiminde oyunlaştırma: Kahoot uygulaması örneği. *Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry*, 8(4), 396-414.

Yaşar, H. (2021). Çevrimiçi ve yüz yüze kodlama eğitiminde oyunlaştırma öğeleri kullanımının akademik başarı, motivasyon ve tutuma etkisi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

Yıldırım, D. (2018). Oyunlaştırmanın 5. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersi öğrenme başarıları üzerindeki etkisinin oyunlaştırılmış testlerle sınanması (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Bahçeşehir Üniversitesi, İstanbul.

Yildiz, İ., Topçu, E., & Kaymakci, S. (2021). The effect of gamification on motivation in the education of pre-service social studies teachers. *Thinking Skills and Creativity*, 42, 100907.

Zichermann, G., & Cunningham, C. (2011). *Gamification by design: Implementing game mechanics in web and mobile apps*. " O'Reilly Media, Inc."

Uluslararası Ders Kitapları ve Eğitim Materyalleri Dergisi

A Resource for the Social Studies Course: Güvenilir Çocuk Dergisi

Deniz TONGA¹

Kırıkkale University, Faculty of Education, Social Studies Education

ABSTRACT

Research Article

Social studies is a course that is directly related to values due to its aims and nature. In this context, values have an important place in the social studies course. Teachers, curriculum and textbooks stand out in terms of gaining values to students in social studies lessons. This study aims to introduce the “Güvenilir Çocuk Dergisi” to support social studies textbooks. The research is designed within the principles of qualitative research, the data source is documents. According to the findings, Güvenilir Çocuk Dergisi is a magazine that combines national, humanitarian and religious values. The magazine confirms the use of values in daily life and the support of families in values education for their children as its basic publication policy. Most of the root values in the social studies curriculum were brought together with the readers as a subject in the Güvenilir Çocuk Dergisi. The magazine has both a rich content and aesthetic design. As a result, the Güvenilir Çocuk Dergisi is recommended as a source publication for the social studies course.

Key Words: Social studies, values, magazine, Güvenilir Çocuk Dergisi.

Received: 16.05.2022

Revision received:

28.05.2022

Accepted: 29.05.2022

Published online:

29.05.2022

¹ Corresponding author:

deniztonga@hotmail.com

0533 145 37 91

Orcid: 0000-0002-8367-8778

Sosyal Bilgiler Dersi için Bir Kaynak: Güvenilir Çocuk Dergisi

Deniz TONGA¹

Kırıkkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi

ÖZ

Araştırma Makalesi

Sosyal bilgiler amaçları ve doğası gereği değerler ile doğrudan ilgili bir derstir. Bu bağlamda sosyal bilgiler dersinde değerlerin önemli bir yeri vardır. Sosyal bilgiler dersinde değerlerin öğrencilere kazandırılması hususunda öğretmen, müfredat ve ders kitapları ön plana çıkmaktadır. Bu çalışma, sosyal bilgiler ders kitaplarına destek olmak için Güvenilir Çocuk Dergisini tanıtmayı amaçlamaktadır. Araştırma, nitel araştırma prensipleri dahilinde tasarlanmıştır, veri kaynağı dokümanlardır. Elde edilen verilere göre Güvenilir Çocuk dergisi, milli, insani ve dini değerleri bünyesinde toplayan bir dergidir. Dergi, değerlerin günlük yaşamda kullanılmasını ve ailelerin çocuklarına değer eğitimi konusunda destek olmalarını temel yayın politikası olarak kabul etmektedir. Sosyal bilgiler müfredatında yer alan kök değerlerin çoğu Güvenilir Çocuk dergisinde konu olarak okuyucular ile buluşturulmuştur. Dergi hem zengin bir içeriğe hem de estetik bir tasarıma sahiptir. Sonuç olarak, Güvenilir Çocuk dergisi sosyal bilgiler dersi için kaynak bir yayın olarak önerilmektedir.

Alınma Tarihi:
16.05.2022
Düzeltilmiş hali alınma tarihi: 28.05.2022
Kabul Edilme Tarihi: 29.05.2022
Çevrimiçi yayınlanma tarihi: 29.05.2022

Anahtar Kelimeler: Sosyal bilgiler, değerler, dergi, Güvenilir Çocuk dergisi.

¹ Sorumlu yazar iletişim bilgileri:
Doç. Dr.
deniztonga@hotmail.com
Orcid: 0000-0002-8367-8778

Giriş

Sosyal bilgiler, çocukları hayata hazırlayan çok yönlü ve disiplinler arası bir yapıya sahiptir ve içerik olarak da sosyal bilimlerden yararlanır (Aslan, 2016). Sosyal bilgilerin birden fazla amacı tanımlanmış olsa da bireyin kendisi ve kamu yararına iyi bir vatandaş olması önem taşır. Bu bağlamda sosyal bilgiler, bilgi ve kültürel aktarım dahil pek çok konuyu bünyesinde barındırır (Bektaş Öztaşkın, 2016). Sosyal bilgiler, değişen ülke ve dünya şartlarında etkili kararlar alabilen ve karşılaştıkları problemleri çözebilen vatandaşlar yetiştirmeyi amaçlayan bir öğretim programıdır. Sosyal bilgiler doğrudan vatandaşlık eğitimine odaklanmış bir ders olma özelliğine sahiptir (Öztürk, 2009).

Sosyal bilgiler dersinin ortaya çıkış amacı yaygın olarak “etkili vatandaşlık” temalı tanımlanmaktadır (Evans, 2004). Bununla beraber ülkemizde son yıllardaki müfredat çalışmaları ile beraber iyi vatandaş yetiştirme hedefinin yanında “iyi insan” kavramı da ön plana çıkmaktadır (Tonga, 2017a; MEB, 2018). Bunun da en önemli kanıtlarından biri, sosyal bilgiler müfredatlarında değerlere yapılan vurgudur. 2005 ve 2017 programlarında değerler bulunmaktadır ve bununla beraber sosyal bilgiler eğitimi alanında değerler ile ilgili yapılan çalışmalar da çoğalmıştır. Zira sosyal bilgiler dersinin amaçları da ağırlıklı olarak değerlerle ilgilidir. Değerlerin öğrencilere kazandırılması ile insana değer veren, toplumda barış ve uyum düzeyini yükseltebilecek bireylerin yetiştirilmesi sağlanabilir (Tonga, 2016).

Çocukların temel haklarını öğrenebilmesi, yeteneklerini keşfetmesi, toplumun bir parçası olması, değerleri edinmesi, insan haklarına saygı duyması ve kendi haklarını koruması sosyal bilgiler eğitiminin amaçları arasındadır (Tonga, 2017b). Sosyal bilgiler dersi varoluşu gereği vatandaşlık ve insanlık değerleri ile yakından ilgilidir. Bu değerlerin öğrenci ile buluşmasında öğretmen, müfredat ve ders kitapları vasıta konumunda yer alır. Ders kitabı, öğretmenin derste yapacağı etkinliklerde bir vasıta olması nedeniyle sosyal bilgiler dersinin amaçlarını gerçekleştirmede önemli bir role sahiptir.

Okullarda ders kitabının yanında yaygın olarak kullanılan kaynaklar daha çok sınavlara hazırlık kitaplarıdır. Bu test kitapları ise genelde bilişsel düzeyde kazanımlar için uygun görünmektedir ve bu kitaplar daha çok öğrenilen bilgilerin ölçülmesi ile ilgilidir. Oysa ders kitabı ile beraber kullanılan kaynak kitaplar bir taraftan da dersin amaçlarını gerçekleştirmeye yardımcı olmalıdır. Zira literatürde sosyal bilgiler ders kitaplarını yeterli görmeyen çalışmalar bulunmaktadır (Gülersoy, 2013; Doğan ve Torun, 2018). Ders kitaplarına sosyal bilgiler dersinin bütün amaçlarını, kazanımlarını, beceri ve değerlerini sığdırmak pek olası görünmemektedir. İşte bu hususta derste alternatif kaynaklara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu alternatif kaynaklara biyografiler, tarihi romanlar, çocuk dergileri örnek verilebilir. Şüphesiz ki bu materyalleri kullanmak, beraberinde dersin amaçlarını kazanma konusunda kolaylık sağlayacaktır. Örneğin, Oruç ve Erdem (2010) biyografi kullandıkları deneysel çalışmalarında biyografi kullanılan grupta sosyal bilgiler dersine yönelik tutumların olumlu düzeyde arttığı sonucuna ulaşmışlardır.

Demir (2019), Bilim Çocuk dergisindeki konuların sosyal bilgiler dersinde kullanılmasının dersi daha ilgi çekici hale getirmek, merak uyandırmak ve bilimsel bakış açısı kazandırmak açısından katkı sağladığı sonuçlarına ulaşmıştır. Dolmaz ve Kaya (2018) sosyal bilgiler derslerinde tarihsel roman kullandıkları çalışmalarında tarihsel romanların eğlenceli bir ortam oluşturması, merak duygusunu canlı tutması ve kitaplardan daha fazla bilgiyi öğrenciye kazandırabilmesi açısından öğrencilerin tarihsel romanlara yönelik görüşlerinin olumlu olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Oruç ve Ateş (2019) TRT Çocuk dergisini incelemişler ve dergi içeriğinde sosyal bilgiler müfredatında bulunan kazanım, beceri ve değerlere ilişkin çok çeşitli örnekler olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Bu çalışmanın amacı ise ülkemizde ulusal olarak yayınlanan Güvenilir Çocuk dergisini incelemek ve sosyal bilgiler dersi için bir kaynak eser olarak önermektir. Bu amaçla,

“Güvenilir Çocuk dergisinde sosyal bilgiler eğitimine ait içerik nasıldır?” sorusuna cevap aranacaktır.

Yöntem

Sosyal bilgiler derslerinde kullanılabilir bir çocuk dergisi önermeyi amaçlayan bu çalışma, nitel bir araştırma olarak tasarlanmıştır. Veri kaynağı dokümanlardır. Dokümanlar, nitel araştırmalarda kullanılan veri kaynaklarından biridir (Bowen, 2009). Zira çalışma, doğrudan dokümanlarla ilgilidir. Elde edilen veriler üzerinden betimsel analizlere yer verilmiştir. Betimsel analiz; betimsel analiz için bir çerçeve oluşturma, tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesi, bulguların tanımlanması ve bulguların yorumlanması şeklinde dört basamaktan meydana gelmektedir (Yıldırım & Şimşek, 2008).

İncelenen dokümanlar Güvenilir Çocuk dergisinin son üç yıldaki sayılarıdır. Bu dergilerin bir bölümüne <http://www.guvenvak.org/tumunu-goster/3/dergi.html> adresinden pdf olarak ulaşılabilir. Öncelikle derginin konu başlıkları ve içerikleri hakkında bilgiler verilmiş, ardından da içerikte sosyal bilgiler dersindeki kazanım veya değerlerle ilgili olabileceği düşünülen örnek sayfalara yer verilmiştir. Veriler incelenirken sosyal bilgiler eğitiminde yayımları olan ve eğitim programlarında öğretim üyesi olarak çalışan bir akademisyenden görüş alınmış ve bulgulara son hali verilmiştir.

Bulgular

Güvenilir İnsan Yetiştirme Vakfı

Güvenilir Çocuk dergisi, Güvenilir İnsan Yetiştirme Vakfı tarafından çıkarılmaktadır. Vakıf, 2013 yılı itibarıyla kurulmuş ve ortaya çıkış gayesini şu şekilde açıklamıştır:

“Vakfın amacı, toplumda noksan olduğu görülen “GÜVEN” değerini aşlamak, yaşatmak ve böylece insanların yaşamlarına kalite ve huzur katmaktır. İnsanların hayatlarını güven üzerine kurmalarına yardımcı olmak, güven konusunda insanları bilinçlendirmek ve gerekli eğitim çalışmalarını yapmaktır. Vakfın öncelikli hedefi, hayatın her yönünde güven değerinin önemi hakkında insanlarımızı bilgilendirmek ve bilinçlendirmektir. Vakfın çalışmalarının temelinde bu unsur yatmaktadır. Eğitim çalışmalarımızın temelinde güvenin unsurları olan, söz verip sözünde durmak (söz ciddiyeti), işinde, doğru, dürüst, mert ve sağlam insan olmak (iş ciddiyeti), emaneti korumak, yalan söylememek, vicdan arzularına uymak gibi değerleri insanlara kazandırmak ve yaşatmaktır. Bu doğrultuda eğitim faaliyetleri, kültürel ve sosyal faaliyetler göstermek vakfın amaçları içinde yer alır.” (Güvenilir İnsan Yetiştirme Vakfı, 2021).

Vakfın merkezi Kırıkkale’dedir. Vakıf, üyelerine günlük yaşam içinde başta güven olmak üzere çeşitli değerleri günlük yaşamda kullanabilmek üzere dergiler ve eğitim planları hazırlamakta, ayrıca çeşitli eğitimler faaliyetleri yapmaktadır.

Güvenilir Çocuk Dergisi

Güvenilir Çocuk dergisi, çocuk eğitim ve gelişim dergisidir. 2021 aralık ayı itibarıyla 7. yılında 78. sayısı yayınlanmıştır. Derginin amacı, çocuklarda değerlere ilişkin bir farkındalık yaratmak, ardından da değerleri davranışa dönüştürmek için yardımcı olmaktır.

Dergide her ay bir değer tema olarak seçilmiş, bu değere ilişkin alt temalar ile değer somutlaştırılmaya çalışılmıştır. Örneğin, bir ay güven değeri seçilmiş, söz verip sözünde durmak ve doğru sözlü olmak işlenmiştir. Bir süre sonra tekrar güven değeri tema olarak işlendiğinde, başlanan işlerin en güzel şekilde sonuçlandırılması ve emanete sahip olmak boyutları ele alınmıştır. Böylece farklı sayılarda aynı değer farklı boyutları çocuklara ve ailelere sunulmuştur.

Derginin yazar kadrosu, Güvenilir İnsan Yetiştirme Vakfı'nın üyelerinden oluşmaktadır. Görsel tasarım ve çizimler de iki çizer dışında vakıf üyelerinden oluşmaktadır. Dergi, şu aşamada herhangi bir reklam almamaktadır. Derginin kurumsal aboneleri arasında Kültür Bakanlığı da bulunmaktadır.

Hedef Kitle

Derginin hedef kitlesi, ilkokul ve ortaokul öğrencileridir. Bununla beraber derginin ilk iki sayfasında anne ve babalar için eğitici bir bölüm, ilerleyen sayfalarda da sağlık, coğrafya, din ve bilim tarihi gibi konulardaki yazılar, yetişkinlere de hitap etmektedir.

Derginin Eğitim ve Değer Anlayışı

Dergiyi çıkaran Güvenilir İnsan Yetiştirme Vakfı'nın temel görüşü, insanın yaratılanlar içinde en değerli olduğu, ancak bu değerini ortaya çıkabilmesi için kişilik eğitimine ihtiyaç duyulduğu üzerinedir. Kişilik eğitimi, Allah'ın insandan görmek istediği değerleri yaşamımızda kullanmak ve değer sistemini de bu şekilde ayarlamaktır. İnsan, denildiğinde de bedeni değil, bedenin içinde yaşayan bir soyut varlık akla gelir. Dolayısıyla temel olan da insanın bedeni değil, bedenin içinde yaşayan insanlık sıfatıdır (Duru, 1985).

Derginin eğitim anlayışı ve temel mesajı şudur: "İnsan her şeyden önce insanlık değerlerini öğrenmelidir. Öğrenmek, yapmak ve yaşamak içindir. İnsanlar öğrendikleri hâlde uygulamadıkları bilgilerden faydalanamazlar." Bu mesaj, her sayıda ön kapağın arkasındaki sayfada yer alır. Aşağıda bununla ilgili görsele yer verilmiştir.

Resim 1. Derginin eğitim anlayışı ile ilgili örnekler

Güvenilir Çocuk dergisi, değerler için önemli olanın bilmek değil, bilmekle beraber uygulamak olduğu anlayışına inanır. Çocuklar da insandır. Vakıf, insanları çocuk ve yetişkin diye tasnif etmez. Çocukluk yaşlarında verilen değer eğitimin önemine inanır. Çocuklara verilen mesaj ve yetişkinlere verilen mesaj aynıdır. Değerler açısından bilgiler davranışa dönüşmelidir. Bunun için de her ay dergi ile beraber uygulama çizelgelerinin olduğu bir form okuyucuya ulaştırılır. Burada ailelere verilen mesaj da çocukların bilgileri davranışa dönüştürmelerine yardımcı olmalarıdır.

Konusu

Güvenilir Çocuk dergisinde milli, dini ve insani değerler konu olarak yer alır. Her ay yayın kurulu tarafından belirlenen değer, alt başlıklara ayrılır ve yazarlar bu temalara uygun olarak yazılarını hazırlarlar. Yazılar genel olarak günlük yaşamla ilgilidir ve yazarlardan

beklenenler de değerlere ilişkin teorik bilgilerden ziyade yaşamdan elde edilen deneyimlerdir. Bu anlamda yazarlar yazdıkları değerleri kendi yaşamlarında tatbik etmeye çalışırlar. Ayrıca değerler ile beraber, şehir tanıtımına, İslam bilim tarihindeki bilim insanlarının serüvenine, Nasrettin Hoca'dan fıkralara ve özlü sözlere de yer verilir. Aşağıda derginin son üç yıldaki konularına yer verilmiştir.

Tablo 1. Güvenilir Çocuk dergisi konu başlığı ve ilgili değerler

Güvenilir Çocuk Dergisi Sayı	Aylık Konu Başlığı-(Tema)	İlgili kök değer
2019-Ocak	İyilik Yap Deme, O İyiliği Sen Yap	Yardımseverlik
2019-Şubat	Kendini Tanı	Özgüven
2019-Mart	Kendine Güven	Özgüven
2019-Nisan	Kendine İnan	Özgüven
2019-Mayıs	Güzellikleri Fark Edelim	İyimserlik
2019-Haziran	Karar Ver ve Pes Etme	Kararlılık
2019-Temmuz	Gönlünün kapılarını aç (af)	Barış
2019-Ağustos	Benim renkli dünyam	Özgüven
2019-Eylül	Ciddiyet	Çalışkanlık, sorumluluk
2019-Ekim	Şükür	Kıymet bilmek
2019-Kasım	Düzenli olmak	Duyarlılık
2019-Aralık	Temizlik gibisi var mı	Temizlik
2020-Ocak	Sorumluluk	Sorumluluk
2020-Şubat	Başladığım işi bitiririm	Çalışkanlık, sorumluluk
2020-Mart	Azim	Çalışkanlık
2020-Nisan	Başkalarının başarılarına seviniyorum	Sevgi-Saygı
2020-Mayıs	Hakimiyet, insanın gücüne ispattır	Sorumluluk-Bağımsızlık
2020-Haziran	İnsanın değerini doğruluk gösterir	Dürüstlük
2020-Temmuz	Öğrenmeye üşenmem, yeniliklere açığım	Bilimsellik
2020-Ağustos	Vatanımı seviyorum, işlerimi en güzel şekilde yapıyorum	Vatanseverlik
2020-Eylül	En güzel işin mucidi olmak için çalışıyorum	Çalışkanlık
2020-Ekim	Her kitap başka dünyaya açılan bir kapıdır	Bilimsellik
2020-Kasım	Güzelim güzeli görürüm	İyimserlik
2020-Aralık	Çözüm bulmak benim işim	Bilimsellik-Çalışkanlık
2021-Ocak	En kıymetlim, ailem	Aile birliğine önem verme
2021-Şubat	Başımızın tacı, büyüklerimiz	Saygı-Duyarlılık
2022-Mart	Benim biricik kardeşim	Sevgi-Saygı-Sorumluluk
2021-Nisan	Sevgiyle güzelleşiyor çevrem	Tasarruf
2021-Mayıs	Vatan sana canım feda	Vatanseverlik
2021-Haziran	Varmak için hedefe çalışırım azimle	Çalışkanlık
2021-Temmuz	7 yaşındayız (kendini ifade edebilme)	Özgüven
2021-Ağustos	İnsanım, sorumluluk benim adım	Sorumluluk
2021-Eylül	İnanırsam başarabilirim	Özgüven
2021-Ekim	Kendi işimi kendim yaparım	Sorumluluk-Çalışkanlık
2021-Kasım	Sıkı sıkı bağlıyım köklerime, güvenle bakıyorum geleceğime	Aile birliğine önem verme
2021-Aralık	Değeri biliyorum kendimi seviyorum	Sevgi

Tablo 1’de görüldüğü üzere Güvenilir Çocuk dergisi her ay bir değeri tema olarak kendisine seçmektedir. Son üç yılda en çok üzerinde durulan değer 7’şer kez çalışkanlık ve sorumluluk, 6’şar kez özgüven, 3’er kez bilimsellik ve saygıdır. Vatanseverlik ve sevgi ise 2 kez konu olarak dergide kendine yer bulmuştur. Ayrıca duyarlılık, tasarruf, aile birliğine önem verme, iyimserlik ve dürüstlük de dergide işlenen değerler arasındadır. Bu değerlerin çoğunluğu şu an kullanılan sosyal bilgiler müfredatında kök değer olarak bilinen değerlerdendir. Bu bağlamda dergide işlenen değerler, sosyal bilgiler müfredatında yer alan değerler ile bire bir benzerlik göstermektedir. Dergi, yayın politikası olarak değerlerin uzun soluklu çalışmalar ile kazanılacağına inanmaktadır. Dolayısıyla değerleri zaman içine yayarak birden fazla ayda okuyucuyla buluşturarak değerler konusunda bilinçlendirme politikası gütmektedir.

Resim 2. Güvenilir Çocuk dergisi kapak örnekleri

Yukarıda Güvenilir Çocuk dergisinin iki adet kapağına yer verilmiştir. Kapaklarda derginin sahip olduğu içeriğe uygun bir başlık mesaj şeklinde yer almaktadır. Örneğin, vatanseverlik temalı olan 2020 Ağustos sayısında ‘‘Vatanımı Seviyorum İşlerimi En Güzel Şekilde Yapıyorum’’ mesajı verilmektedir. Burada vatanseverlik değerinin altı boyutunda iş ciddiyetine vurgu yapılmıştır. 2020 haziran kapağında ise doğruluk değeri işlenmiş ve mesaj olarak doğruluğun insanın değerini arttıracakı vurgulanmıştır. Derginin diğer sayılarında da bu yayın politikasına devam edilmiş ve her aya ilişkin bir değer ve o değeri ifade eden bir boyuta yer verilmiştir.

Resim 4. Hadis köşesine ilişkin örnekler

Ayın Hadisi
Hazırlayan
Meral ZORLU

Güvenilir Çocuk

"Doğru olmayan bir şey gördüğünüzde veya işittiğinizde, insanların heybeti, Hakk'ı söylemekten sizi alıkoymasın."

İnan Taberani,
Mu'cemu's-Sağır, 2/185

**O (sav) Varsa Varım,
Yoksa Yokum**

Hicretin altıncı yılında, Peygamberimiz (sav) ashabıyla beraber, umre niyetiyle Mekke'ye doğru yola çıkar. Fakat müşrikler, Kabe'yi ziyarete mâni olurlar.

Bu esnada Hz. Osman (ra), Peygamber Efendimizin (sav) elçisi olarak müşrikler ile görüşmeye gider. Maksudlarının sadece umre yapıp geri dönme olduğunu açıklar.

Akrobalarıysa, isterse yalnızca kendisinin Kabe'yi tavaf edebileceğini söylerler Hz. Osman'a (ra).

Hz. Osman (ra) Allah Resulü'ne (sav) sadakatini ispat eden o muhteşem cevabı verir:

- Hz. Peygamber (sav) Kabe'yi tavaf etmedikçe ben de edemem! Ben Beytullah'ı ancak O'nun (sav) arkasında ziyaret ederim. Allah Resulü'nün kabul edilmediği bir ibadette ben de yokum! (Ahmed, IV, 524)

İşte her durumda Allah Resulü'ne (sav) bağlılık, hak olanı söylemenin ve yaşamının gururu...

27

guvenilircocuk.com

Ayın Hadisi
Hazırlayan
Meral ZORLU

Güvenilir Çocuk

"Hepiniz çobansınız.
Hepiniz götüğünüz sürüden sorumlusunuz.
Amir, memurlarının çobanıdır. Erkek, ailesinin çobanıdır.
Kadın, evinin ve çocuğunun çobanıdır.
Netice itibarıyla hepimiz çobansınız; idare ettiklerinizden sorumlusunuz."

(Buhari, Cüm'a 11)

Din Kardeşine Yardım Et

Mescitte ashabi ile sohbet eden Sevgili Peygamberimize (sav) sahabe efendilerimizden birisi "haksızlık etmek" konusunu sordu.

Peygamber Efendimiz (sav) hiç tereddütsüz yanıt verdi:

- Hakkı da olsa haksız da olsa "din kardeşinize" yardım edin.

Arkadaşları Peygamber Efendimizin (sav) verdiği cevaba şaşmışlardı.

-Ey Allah'ın Resulü! Hakkı olana yardım ederiz . Fakat haksızlık edene nasıl yardım edebileceğimizi anlamadık?

Sevgili Peygamberimiz (sav) şöyle buyurdu:

- Haksızlık eden bir kardeşinizi gördüğünüzde, onun haksızlık yapmasına engel olarak ona yardımcı olursunuz. Böylece onun bir başkasına zulmedip günaha girmesinin önüne geçmiş, yani ona yardım etmiş olursunuz buyurdu. (Buhari, İbrahim, 7)

27

guvenilircocuk.com

Güvenilir Çocuk dergisinde yer alan köşelerden biri de "Ayın Hadisi" bölümüdür. Dergi, dini değerler konusunda da okuyucu kitlesini bilinçlendirmeyi amaçlamaktadır. Burada bir hadise yer verilmekte hemen sayfanın altında da hadis ile ilgili Peygamber Efendimiz zamanında yaşanan bir olay ya da İslam Tarihi'ndeki din büyüklerinden birinin yaşamından bir kesit sunulmaktadır. Yukarıda örneklerden birinde doğruluk, diğerinde ise sorumluluk değeri ile ilgili Peygamberi Efendimizin sözlerine yer verilmiştir. Bu bölüm, özellikle sosyal bilgiler müfredatındaki değerlere uygunluk arz etmektedir.

Resim 5. Nasrettin Hoca köşesi ile ilgili örnekler

Değer söz konusu olduğunda Türk tarihindeki önemli şahsiyetlerden biri de Nasrettin hocadır. Nasrettin hoca, bir-iki paragraf gibi küçük bir metnin içinde hem düşündürücü hem de öğretici unsurlara yer verir. Böylece bireyi ya da toplumu ilgilendiren bir değere atıfta bulunur. Yukarıdaki örneklerde Nasrettin Hoca “eşeğe ters binme” fıkrası ile saygı değerine vurgu yapmakta, “ipe un sermek” ile de saygısızlık etmeden problem çözmeyi öğütlemektedir.

Resim 6. Şimdi haberler köşesi ile ilgili örnekler

ŞİMDİ HABERLER
GÜVENİLİR ÇOCUK TV

Haberler akşamın ayın seyretler... Yurdumuzun içinden güzel haberleri aktarmaya devam ediyoruz.

Sizdeki haberimiz için Eskişehir Mihalpazi Ortaokulu'na gidiyoruz. Okul müdürü Vedat Dumanoğlu başlattığı "Dürüstlük Kontini" projesi için istişecek. Haberin detayı için Okhan'a bağlanıyoruz.

Yazan İsmail DURGUN | Sosyal Çözümler

Merhaba Biçe Neşe. Şu an Vedat Dumanoğlu ve öğrencilerinin yönettiği. Bu okulda uygulanan "Dürüstlük Kontini" projesinde öğrenciler, sorumsuz bulunmayan kontinden kazaya parayı bırakarak istediklerini alabiliyor.

Bu projeyi hayata geçiren Vedat hocamıza mikrofonu uzatıyoruz.

"Haftanın birkaç günü kontinimizi öğrenciler kendileri yönetiyor. İstedikleri arayı alıp parasını kazaya bırakıyorlar. Para üstü gerekiyorsa alıyorlar. Bizim kazaya bıraktığımız belli miktarda boşuk para sermayemiz var. Ürün stoklarımız belli fakat herhangi bir kontinle mekanizması kullanmıyoruz. Bütün sadakati istemi a an öğrencinin elinde. Öğrencilerimiz be anlamda yindyri kadar batı mahcup etmedi. Akademik eğitim hissetmelerini sağlıyoruz ve bu sayede öğrencileri yükseliyor. Bu değeri koruyan ve bu anlıkta yetiştirip büyüyen çocuklar ileride olumsuz için çok faydalı olacak. Buna inanıyoruz."

Biz de hem projeyi geliştirmeye çalıştığımız hem de öğrenciler ve sorumsuzluk duygularıyla hepimize örnek olan güzel örnekler sağladığımızı tebrik etmek istiyor. Bu başarı habermizde görmek istiyoruz.

Güvenilir Çocuk Dergisi | Sayı 42 | Ağustos 2022

gvenilir@guvenilircocuk.com

ŞİMDİ HABERLER
GÜVENİLİR ÇOCUK TV

Haberler akşamın ayın seyretler... Yurdumuzun içinden güzel haberleri aktarmaya devam ediyoruz. İyilik hiçbir zaman boşa gitmeyen bir kavramdır. Bir insanın gönlü olmak, yaralı bir kuyun yarasını onarmak, yoldaki bir taşı kaldırmak bile iyiliktir. Bizim sadece bir tabiiyetimiz ile insanlık ve doğa iyileşebilir. Biz de karşılığında huzur ve mutluluğu kalır. Sizdeki haberimiz "İyilik Ertenimler". Haberin ayrıntıları için söz söyle Gökhan.

Yazan İsmail DURGUN | Sosyal Çözümler

Merhaba Biçe Neşe. Bugün Yozgat'ın Sarıkaya İlçesine bağlı Kaşlı Köyü Cumhuriyet İmam Hatip Ortaokulundayız. Okul müdürü Emrah Açığöz tarafından başlatılan "Her iyilik bir sadakadır" adlı proje kapsamında öğrenciler iyilik yapmak için hifirleriyle yarışıyor. Şimdi mikrofonu okul müdürü Emrah Açığöz'e uzatıyorum.

Özellikle okulumuzda hayı geldiniz. Başlattığımız proje ile öğrencilerimizi iyilik yapmaya teşvik etmek istedik. Öğrenciler gün içinde "boşa gitmeyen kumbaraları sadakalarını, çevreyi temiz tutmak için çöp topladıklarını, yaban hayatını için yiyecek bırakıp, ağaç ve çim suladıklarını" öğretmenlerine bildirip, iyilik defterlerine yazıyorlar. Bu yolda Peygamberimizin "Her iyilik bir sadakadır" hadisi şerifini rehber aldık. Bu projede öğrencilerimiz yat boyanması yaptıkları farklı iyilikler karşılığında gelire parosunda bir yıldız satın alacaklar. Satış otokları bu yıldızlar sonuunda belirlenen 100 yıldız ulaşan öğrencilerimiz iftihar belgesi ve grat ile ödüllendirileceği.

Bu dünyayı hep birlikte yaşadığımız iyilikler daha da güzelleştirecek. Bu okulumuz herkeşe, tüm okulları örnek olmasın dileklerimizde habermizi noktuyoruz. Biz sonraki habermizde bulacağımıza dek hoşça kalın.

Güvenilir Çocuk Dergisi | Sayı 42 | Eylül 2022

E-posta adresi: iletisim@guvenilircocuk.com

"Şimdi Haberler" Güvenilir Çocuk dergisindeki köşelerden biridir. Haberlerin tamamı insani değerlere vurgu yapmakta ve yaşanmış güzel ve iyi olayları haber şeklinde okuyucuyla buluşturmaktadır. Birinci görselde dürüstlük temalı bir habere, ikinci görselde ise iyilik ve yardımseverlik temalı habere yer verilmiştir. Bu bölüm de sosyal bilgiler derslerindeki değerlere uygunluk arz etmektedir.

Resim 7. Şehir tanıtımı köşesi ile ilgili örnekler

Güvenilir Çocuk dergisinde şehir tanıtımları da yapılmaktadır. Her sayıda bir şehir, plaka kodu, telefon kodu, nüfus yüz ölçümü, rakım, coğrafi konum, fiziki yapı, tarihi, iklimi ve gezilecek yerleri açısından ana hatları ile tanıtılmaktadır. Birinci örnekte Sakarya, ikinci örnekte ise Ağrı şehrimize yer verilmiştir. Şehir tanıtımları öncelikle mekânı algılama becerisi ile doğrudan ilgili bir bölümdür. Ayrıca bu bölüm, "SB.4.3.3. Yaşadığı çevredeki doğal ve beşerî unsurları ayırt eder. SB.4.3.5. Yaşadığı yer ve çevresindeki yer şekilleri ve nüfus

özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur. SB.5.5.1. Yaşadığı yerin ve çevresinin ekonomik faaliyetlerini analiz eder. SB.5.2.2. Çevresindeki doğal varlıklar ile tarihî mekânları, nesnelere ve eserleri tanıtır.” gibi kazanımların geçtiği derslerde kullanılabilir.

Resim 8. Tipi tip köşesi ile ilgili örnekler

“Tipi Tip” insanların sahip olduğu veya olmadığı değerlere göre tanımayı içeren bir insan tanıma sistemini içeren bölümdür. Burada temelde insan beşe ayrılmıştır. Gölge tip insanlar, eşya tip insanlar, bitki tip insanlar, hayvan tip insanlar ve gerçek insanlar (Duru, 1985). Her sayıda insan tip ile diğer tiplere karşılaştırmalı olarak yer verilmiştir. Yukarıda verilen birinci örnek, kendi tespitleri ve kendi kararları ile yaşamayan, belirsizlik içinde yaşayanlar gölge tipe örnek teşkil etmektedir. İkinci örnekte ise yerli yerinde davranamayanlar, nerede ne yapacağını bilemeyenler ise bir eşyaya benzetilmiştir. Bu bölüm, “SB.4.1.3. Bireysel ilgi, ihtiyaç ve yeteneklerini tanıy. SB.4.1.4. Kendisini farklı özelliklere sahip diğer bireylerin yerine koyar. SB.4.1.5. Diğer bireylerin farklı özelliklerini saygı ile karşılar. SB.7.1.1. İletişimi etkileyen tutum ve davranışları analiz ederek kendi tutum ve davranışlarını sorgular. SB.7.1.2.

kuvvet bulacaktır.“ ve “Muhtaç olduğun kudret damarlarındaki asil kanda mevcuttur.“ sözlerine her sayıda yer verilmiştir. Bilim tarihi köşesi Mustafa Kemal Atatürk’ün sözünden esinlenerek oluşturulmuştur. Bu bölüme Harezmi, İbni Sina, Mimar Sinan, Aydın Sayılı, Cezeri, İbnül Heysem, Fatma el Fihri, Aziz Sancar, Oktay Sinanoğlu, Abbas İbni Firnas, Kasım el Zehravi, Sabuncuoğlu Şerafettin, Cahit Arf gibi alanında çığır açmış bilim insanlarının evrensel bilim mirasına katkılarına yer verilmiş ve onların ağzından çocuklara değer içerikli çeşitli mesajlar sunulmuştur. Örneğin, birinci görselde İbn Nefis’in ağzından çocuklara yeteneklerine uygun meslek seçmeleri tavsiye edilmiştir. İkinci görselde ise Vecihi Hürkuş’un ağzından imkânsızlık tanımadan çalışma mesajı verilmiştir. Bu bölüm, “SB.4.4.3. Kullandığı teknolojik ürünlerin mucitlerini ve bu ürünlerin zaman içerisindeki gelişimini araştırır. SB.5.4.4. Buluş yapanların ve bilim insanlarının ortak özelliklerini belirler. SB.6.4.2. Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin gelecekteki yaşam üzerine etkilerine ilişkin fikirler ileri sürer. SB.7.4.2. Türk-İslam medeniyetinde yetişen bilginlerin bilimsel gelişme sürecine katkılarını tartışır.” gibi kazanımlarla ilişkilendirilerek kullanılabilir.

Sonuç ve Tartışma

Sosyal bilgiler derslerinde kullanılmak üzere Güvenilir Çocuk dergisini tanıtmayı amaçlayan çalışmanın sonuçları şu şekildedir.

Güvenilir Çocuk dergisinde yer alan şehir tanıtımı, bilim tarihi, Nasrettin Hoca’dan fıkralar ve tipler bölümleri sosyal bilgilerdeki kazanım ve değerlerin örnekledirilmesi için uygun görünmektedir. Bu bölümler, sosyal bilgiler derslerinde ilgili kazanım ve değer, etkinlikler yapılırken kullanılabilir. Dergi, kazanımların öğrencilere aktarılabilmesinde ders kitaplarına ve öğretmenlere yardımcı olabilecek türdedir.

Güvenilir Çocuk dergisinde yer alan değerlerden bazıları, vatanseverlik, sorumluluk, çalışkanlık, dürüstlük ve bilimselliklerdir. Bu değerler sosyal bilgiler dersinde kök değerler olarak yer almaktadır. Bu bağlamda dergi, sosyal bilgiler dersinde ek kaynak olarak kullanılabilir niteliktedir. Ders kitapları müfredatta yer alan bazı değerlere ilişkin örneklere yer verirken bazı değerler açısından eksik kalmaktadır (Akyol, 2015; Kuş, Merey ve Karatekin, 2013; Oğuz Haçat ve Demir, 2020; Erbaş, 2021). Ünlü ve Kaşkaya’nın (2018) çalışmalarında katılımcıların ifadeleri doğrultusunda ders kitaplarının değer öğretimi için yetersiz olduğu, kitaplarda değerlerle ilgili okuma ve etkinlik içeriğinin eksik kaldığı sonucuna ulaşmışlardır. Karacan (2018) ise sosyal bilgiler ders kitaplarında (milli ve evrensel) değerlere yer verilmiş olsa da bazı sınırlılıklara vurgu yapmış ve bu anlamda sosyal bilgiler öğretim programı ve ders kitabını destekleyici nitelikte, içerisinde milli ve evrensel değerlerin yer aldığı yardımcı kitaplar hazırlanmalı tespitinde bulunmuştur. Güvenilir Çocuk dergisi bu araştırmalarda vurgu yapılan eksikleri tamamlamaya yardımcı olabilir.

Sosyal bilgiler ders kitaplarının derse özgü becerilere yeterince yer vermediği sonucuna ulaşan çalışmalar da bulunmaktadır (Aydemir, 2017; Öğreten, 2017). Gülersoy (2013) sosyal bilgiler ders kitaplarının, öğretim programlarının ruhunu tam olarak yansıtamamasının sebeplerinden biri olarak yayınevlerinin içeriğe ve baskı kalitesine müdahalesi olarak açıklamıştır. Güvenilir Çocuk dergisi ise içeriği ve görsel tasarımı ile bu eksikliği kapatabilecek düzeydedir.

Er, Ünal ve Gürel (2018) Şirazi’nin Bostan ve Gülistan isimli eseri ile ilgili yaptıkları çalışmalarında bu kitapların sosyal bilgiler dersinde değerleri aktarmak için kullanılabilirliği tespitinde bulunmuşlardır. Benzer şekilde Deveci, Belet ve Türe (2013) de Dede Korkut hikayelerinin; Turan, Belenli ve Kiriş (2010) de Mesnevi’den hikayelerin değer eğitimi ile ilgili etkinliklerde kullanılabilirliği sonucuna ulaşmışlardır. Bu çalışmada da ifade edildiği üzere ders kitapları belirli kısıtlamalardan dolayı detaylara yeterince yer veremez. Dolayısıyla ders kitabının yanında dersin amacına ve içeriğine uygun kaynaklar kullanılması yararlı olacaktır.

Bu bağlamda Güvenilir Çocuk dergisinin sosyal bilgiler derslerinde bir kaynak ve materyal olarak kullanılabileceğine inanılmaktadır.

Kaynakça

Akyol, Y. (2015). Ortaokul 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında kullanılan okuma metinlerinde yer alan değerler. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, (5), 194-207.

Aslan, E. (2016). Geçmişten günümüze sosyal bilgiler. D. Dilek (Ed.), *Sosyal bilgiler eğitimi* içinde (s. 3-52) Ankara: Pegem Akademi

Aydemir, M. (2017). Ortaokul sosyal bilgiler ders kitaplarının ortaokul sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan beceriler açısından incelenmesi. *Uluslararası Güncel Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 1-17.

Bektaş Öztaşkın, Ö. (2016). Sosyal bilimler ve sosyal bilgiler. R. Turan ve T. Yıldırım (Ed.) *Sosyal bilgilerin temelleri* içinde (s. 2-34). Ankara: Anı Yayıncılık

Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative research journal*. 9(2). 27-40.

Demir, Z. (2019). *Bilim çocuk dergisindeki konuların sosyal bilgiler dersinde kullanılması*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, Türkiye.

Deveci, H. & Belet, D. & Türe, H. (2013). Dede Korkut hikayelerinde yer alan değerler. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(46), 294-321.

Doğan, Y. & Torun, F. (2018). Sosyal bilgiler ders kitapları nereye doğru gidiyor? *The Journal of International Lingual, Social and Educational Sciences*. 4(2), 111-125.

Dolmaz, M. & Kaya, E. (2018). Sosyal bilgiler öğretiminde tarihsel roman kullanımına yönelik öğrenci görüşleri. *Türkiye Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 3(1), 54-67.

Duru, A. (1985). *Dünyayı hayvanlar idare ediyor*. İstanbul: Özden Yayınları

Er, H. & Ünal, F. & Gürel, D. (2016). Sosyal bilgiler dersinde değer aktarımı açısından Sadî Şirazi'nin "Bostan" ve "Gülüstan" isimli eserlerinin incelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(1), 225-242.

Erbaş, A. A. (2021). *Sosyal bilgiler öğretim programındaki değerlerin sosyal bilgiler ders kitaplarına yansımaları*. Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 11(1), 23-40.

Evans, R. W. (2004). *The social studies wars: What should we teach the children?*. New York: Teachers College Press.

Gülersoy, A. E. (2013). İdeal ders kitabı arayışında sosyal bilgiler ders kitaplarının bazı özellikler açısından incelenmesi. *International Journal of New Trends in Arts, Sports & Science Education (IJTASE)*. 2(1), 8-26.

Güvenilir İnsan Yetiştirme Vakfı. (2021). *Vakfın gayesi*.
<http://www.guvenvak.org/kurumsal/3/vakfin-gayesi.html>

Karacan, H. (2018). Beşinci sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve ders kitaplarında yer alan milli ve evrensel değerlerin analizi. *Journal of Innovative Research in Social Studies*, 1(1), 1-10.

Kuş, Z. & Merey, Z. & Karatekin, K. (2013). İlköğretim 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(25), 183-214.

MEB. (2018). Sosyal bilgiler öğretim programı (İlkokul ve ortaokul 4, 5, 6, 7. sınıflar)
<http://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/201812103847686-SOSYAL%20B%20C4%B0LG%20C4%B0LER%20C3%96%20C4%9ERET%20C4%B0M%20PROGRAMI%20.pdf>

Oğuz Haçat, S. & Demir, F. B. (2020). Sosyal bilgiler ders kitaplarının değerler açısından incelenmesi. *Journal of History School*, (49), 4443-4466.

Oruç, Ş. & Ateş, H. (2019). Ders materyali olarak TRT Çocuk Dergisi'nin sosyal bilgiler programı açısından incelenmesi. *Uluslararası Ders Kitapları ve Eğitim Materyalleri Dergisi*, 2(1), 76-103.

Oruç, Ş. & Erdem, R. (2010). Sosyal bilgiler öğretiminde biyografi kullanımının öğrencilerin sosyal bilgiler dersine ilişkin tutumlarına etkisi. *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, (30), 215-229

Öğreten, A. (2017). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programındaki temel becerileri kazandırmada ilkökul dördüncü sınıf sosyal bilgiler ders kitabı içeriğinin yeterliliğine ilişkin öğretmen görüşleri*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ordu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ordu, Türkiye.

Öztürk, C. (2009). Sosyal bilgiler: Toplumsal yaşama disiplinler arası bir bakış. C. Öztürk (Ed.). *Sosyal Bilgiler Öğretimi* içinde. (s.1-31). Ankara: Pegem Akademi.

Tonga, D. (2016). Transforming values into behaviors: A study on the application of values education to families in Turkey. *Journal of Education and Learning*, 5(2), 24-37.

Tonga, D. (2017a). Sosyal bilgiler eğitiminde karşılaşılan sorunlar üzerine bir değerlendirme. *The Journal of Turk & Islam World Social Studies*, 4(12), 187-201.

Tonga, D. (2017b). Rol model olarak sosyal bilgiler öğretmeni. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(2), 17-30.

Turan, R. & Belenli, T. & Kiriş, A. (2010). Mesnevi ve Mesnevi'nin sosyal bilgiler programında yer verilen değerler çerçevesinde incelenmesi. *Gazi University Journal of Gazi Educational Faculty (GUJGEF)*, 30(1). 169-202.

Ünlü, İ. & Kaşkaya, A. (2018). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin değer eğitimi ile ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 7(4), 2656-2679.

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2008). *Nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.